

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า :

กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

COMMUNITY PARTICIPATION IN FOREST CONSERVATION AND REHABILITATION :

A CASE STUDY OF KHOK SALUNG, PHATTHANA NIKHOM, LOPBURI

มโน สมุทรประภูต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2567

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า :
กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

COMMUNITY PARTICIPATION IN FOREST CONSERVATION AND REHABILITATION :
A CASE STUDY OF KHOK SALUNG, PHATTHANA NIKHOM, LOPBURI

A Master's Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF ARTS
(M.A. (Social Management))

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

2024

Copyright of Srinakharinwirot University

สารนิพนธ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า :
กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
ของ

มโน สมุทรประภูต

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางสังคม

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรียพร นิลวิสุทธิยา) (รองศาสตราจารย์ ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต)

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า : กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
ผู้วิจัย	มโน สมุทรประภูต
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรีย์พร นิพัฐวิทยา

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ตลอดจนแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้แนวคิดทฤษฎีเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยจะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 5 คน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ประชาชนชุมชน เลขากลุ่มชุมชนโคกสูง หัวหน้ากลุ่มเมล็ดพันธุ์พืช หัวหน้ากลุ่มปลูกผักวิถีธรรมชาติ กลุ่มที่ 2 ตัวแทนชุมชน จำนวน 25 คน รวมประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น จำนวน 30 คน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่มีความสนใจเนื่องจากในอดีตล้วนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าไม้ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน และตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของการฟื้นฟูป่า อยากมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาฟื้นฟูป่าการจัดการป่าชุมชนโดยธรรมชาติ หรือตามกฎหมายของชุมชน ท้องถิ่นหรือโดยสำนักของชุมชนในการอนุรักษ์ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมพบว่า ความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าไม้ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องอธิบายประโยชน์ สร้างความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า เพื่อให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน, การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน, แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

Title	COMMUNITY PARTICIPATION IN FOREST CONSERVATION AND REHABILITATION : A CASE STUDY OF KHOK SALUNG, PHATTHANA NIKHOM, LOPBURI
Author	MANO SMUDRAPRABHUD
Degree	MASTER OF ARTS
Academic Year	2024
Thesis Advisor	Assistant Professor Sureeporn Nipithwittaya , Ph.D.

This research aims to study community participation in forest conservation and restoration, using the case of Khok Salung Subdistrict, Phatthana Nikhom District, Lopburi Province. This study focused on analyzing the factors influencing community participation in forest conservation and restoration. The theoretical frameworks and concepts related to participation, as well as strategies for fostering participation, are employed as analytical tools to provide a clearer understanding of community involvement in these efforts. A purposive sampling method was used, selecting a total of 30 participants, including five formal and informal leaders and 25 community representatives. The findings reveal that local residents are highly interested in and aware of the importance of forest restoration, owing to their long-standing connection with the forest. The research suggests that fostering community participation should emphasize explaining the benefits, enhancing knowledge and understanding, motivating involvement, and raising awareness of forest conservation, in order to achieve long-term sustainability in forest restoration efforts.

Keyword : Community participation, Forest conservation and restoration, Factors influencing community participation, Ways to foster community participation

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือให้คำแนะนำเป็นอย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรียพร นิธิฐวิทยา อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตรวจทาน ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอนจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ทุกท่าน ที่เสียสละเวลาอันมีค่าช่วยเติมเต็มให้สารนิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยและให้คำแนะนำ ในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย ส่งผลให้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ โครงการ ซีพีเอฟ รักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง ที่กรุณาให้ใช้สถานที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณ ชุมชนโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ที่กรุณาให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ โครงการ ซีพีเอฟ รักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง ที่กรุณาให้ใช้สถานที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูล

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทุกท่านที่อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดี ตลอดจนให้คำแนะนำและสนับสนุนในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบพระคุณต่อมารดา และบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน เพื่อนนิสิตสาขาการจัดการทางสังคม (นอกเวลา) รุ่นที่ 2 และทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงได้ทั้งหมดมา ณ ที่นี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าสารนิพนธ์ฉบับนี้ จะมีประโยชน์ต่อนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่สนใจค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมสืบต่อไป

มโน สมุทรประภูต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ความสำคัญของวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ด้านเนื้อหา	3
ด้านพื้นที่	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	5
1. ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	5
1.1 ความหมายการมีส่วนร่วม.....	6
1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม.....	7
1.3 ประเภทการมีส่วนร่วม	8
1.4 ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	10

1.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน	12
2. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน.....	13
2.1 การพัฒนาแนวนิเวศ (Eco-Development)	13
2.2 หลักการสำคัญของการพัฒนาแนวนิเวศ	14
2.3 การพัฒนาอย่างยั่งยืน	14
2.4 แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน	15
2.5 แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน	16
3. แนวคิดทฤษฎีการฟื้นฟูป่า	16
3.1 ทฤษฎีการปลูกป่าของ ศ.ดร.อาคิระ มียาวากิ	16
3.2 แนวคิดการดำเนินงานปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติ	17
3.3 ทฤษฎีการฟื้นฟูป่าไม้ของโครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง .	18
4. ปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์ต่อการปลูกป่า	27
5. แนวคิดการบริหารจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน	28
6. ข้อมูลสภาพทั่วไป	29
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	33
1. กลุ่มตัวอย่าง	33
2. เครื่องมือการวิจัย	34
2.1 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	34
2.2 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	35
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	35
4. การสร้างเครื่องมือ.....	37
5. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38

บทที่ 4 ผลการศึกษา	39
1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.....	39
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	40
3. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบล โคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี	42
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมที่พบในการศึกษา	43
5. ข้อจำกัดหรือข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป	47
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล	49
1. สรุปผลการศึกษา และอภิปรายผล	49
2. ข้อเสนอแนะ	51
บรรณานุกรม	52
ประวัติผู้เขียน.....	58

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แบบสัมภาษณ์	36
---------------------------	----

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	4
ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงขอบเขตตำบลโคกสูง	30

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สถานการณ์การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากเมื่อ พ.ศ. 2516 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 138,566,875 ไร่ หรือร้อยละ 43.21 ล่าสุดในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 102,135,974.96 ไร่ หรือร้อยละ 31.57 ของพื้นที่ประเทศ ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2566 มีจำนวน 101,818,155.76 ไร่ หรือร้อยละ 31.47 ของพื้นที่ประเทศ โดยภาคกลางครอบคลุมทั้งหมด 22 จังหวัด มีพื้นที่ทั้งหมด 56,912,645.90 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ 12,263,466.16 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 21.55 ซึ่งจังหวัดลพบุรีเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคกลาง มีพื้นที่ทั้งหมด 4,058,095.84 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 616,023.37 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 15.18 ของพื้นที่จังหวัด (สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (กรมป่าไม้), 2667) ป่าไม้เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพจะคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับชนิดป่า โครงสร้างของป่าและลักษณะสังคมพืชในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ป่ายังมีบทบาทสำคัญเปรียบเสมือนแหล่งกักเก็บคาร์บอนจากชั้นบรรยากาศไว้ให้อยู่ในรูปของเนื้อไม้ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยลดปริมาณของก๊าซเรือนกระจกที่มีอยู่ในชั้นบรรยากาศของโลก

จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญหลายแห่ง หนึ่งในนั้นคือ พื้นที่ป่าต้นน้ำเขาพระยาเดินธง ตั้งอยู่ในอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี อดีตพื้นที่ป่าเขาพระยาเดินธงเคยมีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยสาเหตุของการขยายตัวชุมชน ความต้องการที่ดินทำกิน ป่าเขาพระยาเดินธงจึงถูกบุกรุกแผ้วถาง ไม้ขนาดใหญ่และไม้มีค่าทางเศรษฐกิจถูกตัดไปใช้ประโยชน์จนหมดสิ้น ปัจจุบันมีไม้พุ่ม เถาวัลย์ และวัชพืชขึ้นปกคลุมหนาแน่น ซึ่งยากแก่การฟื้นตัวตามธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการฟื้นฟูและบำรุงรักษาเพื่อให้ป่าเขาพระยาเดินธงกลับไปถึงความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

ดังนั้น เพื่อร่วมสนับสนุนนโยบายภาครัฐด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) (ซีพีเอฟ, CPF) จึงได้ร่วมกับกรมป่าไม้ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และเครือข่ายภาคประชาสังคม ดำเนินโครงการซีพีเอฟรักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง ภายใต้โครงการเขาพระยาเดินธง “ศูนย์การเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” จังหวัดลพบุรี ครอบคลุมพื้นที่จำนวน 5,971 ไร่ ตามแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2559 – 2563 โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน 5 ประการ

ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำป่าสักพื้นที่เขาพระยาเดินธง ให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นการเพิ่มพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ให้กับลุ่มน้ำป่าสัก ประการที่สอง ติดตามและวัดผลความหลากหลายทางชีวภาพของพืช และสัตว์ที่เพิ่มสูงขึ้น (โดยเทียบจากข้อมูล Baseline ของปีเริ่มดำเนินโครงการ) ประการที่สาม ร่วมลดภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากจำนวน CO₂ ที่ต้นไม้กักเก็บ และการให้บริการระบบนิเวศของต้นไม้ ประการที่สี่ เป็นแหล่งพืชอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอยให้กับชุมชน สร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนที่อยู่โดยรอบ ประการสุดท้าย พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ของชาติ (บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน), 2565) (เอกสารจากเว็บไซต์) ปัจจุบันโครงการซีพีเอฟรักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง ได้ดำเนินโครงการมาแล้วกว่า 5 ปีแล้ว นอกจากจะได้รับความร่วมมือกับกรมป่าไม้ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และเครือข่ายภาคประชาสังคมแล้วนั้น ก็จะไม่สามารถดำเนินงานได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนโดยรอบโครงการซีพีเอฟรักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยจะทำการศึกษาว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบโครงการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างไร และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า รวมทั้งนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่ากับชุมชนโดยรอบโครงการซีพีเอฟ รักษ์นิเวศ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เป็นแนวทางในการปรับใช้ในพื้นที่โครงการอื่น ๆ และพัฒนาการดำเนินโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

ความสำคัญของวิจัย

เดิมพื้นที่ป่าเขาพระยาเดินธงเคยมีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันป่าเขาพระยาเดินธงจึงถูกบุกรุกแผ้วถาง ไม้ขนาดใหญ่และไม้มีค่าทางเศรษฐกิจถูกตัดไปใช้ประโยชน์จนหมดสิ้น ปัจจุบันมีไม้พุ่ม เถาวัลย์ และวัชพืชขึ้นปกคลุมหนาแน่น ซึ่งยากแก่การฟื้นตัวตามธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการฟื้นฟูและบำรุงรักษาเพื่อให้ป่าเขาพระยาเดินธงกลับไปมีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งการปลูกฟื้นฟูป่าให้ประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งปัจจัยที่สำคัญนั้นก็คือ รูปแบบการปลูกป่าและการจัดการดูแลรักษา

ปัจจุบันโครงการเขาพระยาเดินธง ศูนย์การเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา ฯ จ.ลพบุรี ได้ดำเนินโครงการมาแล้วกว่า 5 ปีแล้ว นอกจากจะได้รับความร่วมมือกับกรมป่าไม้ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และเครือข่ายภาคประชาสังคมแล้วนั้น ก็จะไม่สามารถดำเนินงานได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนโดยรอบโครงการซีพีเอฟ รัชนีเวช กลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง โดยจะทำการศึกษากับ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี กับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า และปัจจัยด้านใดบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า รวมทั้งนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่ากับชุมชนโดยรอบโครงการซีพีเอฟ รัชนีเวช กลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการปรับใช้ในพื้นที่โครงการอื่น ๆ และพัฒนาการดำเนินโครงการต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา

ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่อาศัยในพื้นที่ศึกษามาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี เป็นตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ

ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในงานวิจัยนี้ ได้นิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยไว้ ดังนี้

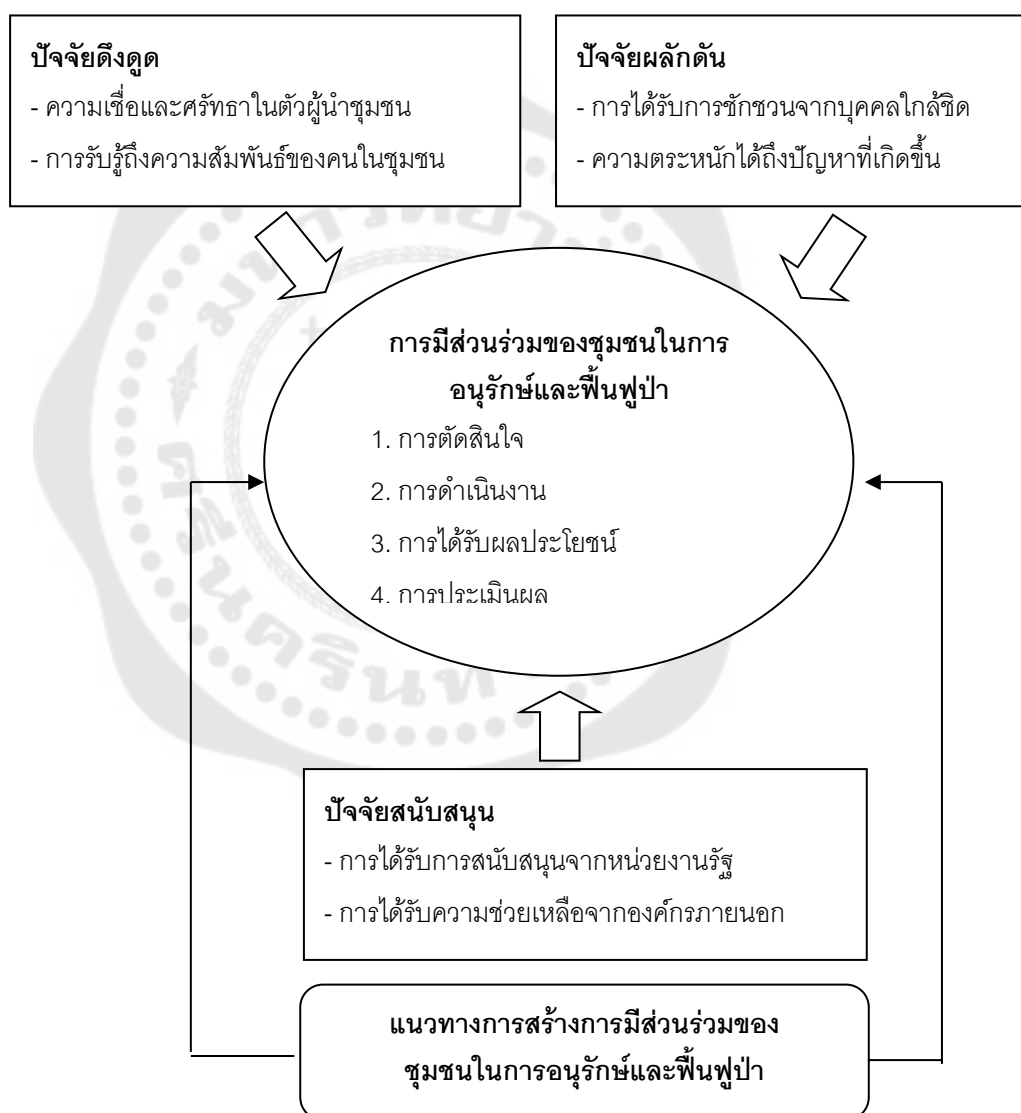
การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมในการดำเนินงาน ร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และร่วมในการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนเอง

ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การอนุรักษ์ หมายถึง วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และรวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อและยาวนานที่สุด โดยสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด

ฟื้นฟูป่า หมายถึง การพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดทฤษฎีการฟื้นฟูป่า
4. ปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์ต่อการปลูกป่า
5. แนวคิดการบริหารจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
6. ข้อมูลสภาพทั่วไป
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ในปัจจุบัน แนวคิด “การมีส่วนร่วม” ได้กลายเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาชุมชนและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยคำนี้ได้รับการนำมาใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หลายฉบับ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ซึ่งสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 ยังคงยึดมั่นในแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) แนวคิดนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนา อย่างบูรณาการ รวมถึงมิติตัวบุคคล สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในปัจจุบันต้องอาศัยกระบวนการความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในสังคม เนื่องจากปัญหาด้าน เศรษฐกิจและสังคมมีความซับซ้อนและต้องการการแก้ไขที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ (ชล บุนนาค และภุชณิศา กมลนรเทพ, 2563) การที่ภาคประชาชนได้เติบโตและมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ทำให้พวกเขามีความต้องการที่สูงขึ้นในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการของรัฐ รวมถึงการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งในทางปฏิบัติ ภาครัฐเองพบว่า มีข้อจำกัดในขีดความสามารถในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ชุมชนและสังคมมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไม่เพียงแต่ช่วยในการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน แต่ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาและการจัดการปัญหาในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมจึงถือเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเพิ่มศักยภาพในการจัดการกับปัญหาและความท้าทายในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างพื้นที่ที่ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและการตัดสินใจอย่างแท้จริง

1.1 ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาและการบริหารจัดการ โดยได้รับการนิยามแตกต่างกันไปตามบริบทและการประยุกต์ใช้ในแต่ละสถานการณ์จากนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

นิคม ผัดแสน (2540) ได้นำเสนอแนวคิดนี้ว่าเป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในการคิดค้นแนวทางการดำเนินงานด้วยตนเอง ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจ, การระบุปัญหา, และการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น, การเสนอแนะ, และการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของประชาชนในการกำหนดและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา ในทำนองเดียวกัน อุทัย บุญประเสริฐ (2542) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อพวกเขา โดยสมาชิกสามารถให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรม ซึ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเอง นอกจากนี้ พีระ พรนวม (2544) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีโอกาสในการพิจารณาปัญหาและความต้องการร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, วางแผน, ดำเนินการ หรือปฏิบัติงานร่วมกัน รวมถึงรับรู้ผลดีและเสียจนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน ส่วนสมยศ นาวิการ (2545) นิยามการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ (Participative Management) โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งรวมถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาการบริหาร ขณะทีนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการที่ฝ่ายที่เคยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือการตัดสินใจมาก่อน มีโอกาสเข้าร่วมมากขึ้นอย่างอิสระและเสมอภาค โดยการเข้าร่วมต้องเป็นการเข้าร่วมอย่างแท้จริงไม่เพียงแค่ผิวเผิน ทิศทางเดียวกับจิราภรณ์ ศรีคำ (2547) ที่อธิบายการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่บุคคลที่มีความสนใจหรือเกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันเข้ามาร่วมกันในการปฏิบัติภารกิจ เช่น การวางแผน, การดำเนินงาน, การรับทราบผลการดำเนินงาน, การติดตามประเมินผล หรือการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตกลงกันไว้ นอกจากนี้ยังมี

ความสอดคล้องจินตนา สุขจานันท์ (2549) ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่รวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผน, ปฏิบัติ และประเมินงาน และทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์ (2550) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถ โดยการตัดสินใจ, การดำเนินกิจกรรม, การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกัน เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สัญญา เคนาภูมิ (2551) นิยามการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด, ร่วมตัดสินใจ, ร่วมวางแผน, ร่วมปฏิบัติตามโครงการ และร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมต้องมาจากความสมัครใจ, ความพอใจ, และการได้รับผลประโยชน์จากชุมชนโดยรวม สุดท้ายเมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) อธิบายการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการร่วมรับรู้, ร่วมคิด, ร่วมทำ, ร่วมตัดสินใจ, และร่วมติดตามผล

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีบทบาทในการตัดสินใจ, ดำเนินกิจกรรม, การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันอย่างเสมอภาคและอิสระ แนวคิดนี้มีความสำคัญในการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคลในการแก้ปัญหาและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของกิจกรรมสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลและความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินงาน จนถึงการประเมินผลงาน ซึ่งเป็นการสร้างความโปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ถวิลวดี บุรีกุล (2552) ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการแบ่งขั้นตอนออกเป็นลำดับที่ชัดเจน ได้แก่ การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติ และการควบคุมติดตามโดยประชาชน ซึ่งกระบวนการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียวและพัฒนาเป็นการสื่อสารสองทางจนถึงการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งสะท้อนถึงระดับของการมีส่วนร่วมที่สูงสุด ขณะที่ยอภิญญา กังสนารักษ์ (2544) เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีใน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การริเริ่มโครงการ 2) การวางแผน 3)

การดำเนินโครงการ และ 4) การประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนจะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผน และประเมินผลการดำเนินงาน นอกจากนี้ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การค้นหาปัญหาและสาเหตุ 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน และ 4) การติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญเพิ่มเติมในการมีส่วนร่วม เช่น ผลกระทบจากการตัดสินใจ การสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ และความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้แบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา 2) การตัดสินใจเลือกแนวทาง การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผล ซึ่งเป็นกรอบที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

งานวิจัยของทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) ได้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมคล้ายกับการกำหนดนโยบาย โดยเริ่มจากการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผล ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย ในขณะที่ เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้ขยายแนวคิดของทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) โดยเสนอขั้นตอนที่ครอบคลุมมากขึ้น รวมถึงการค้นหาสาเหตุและความต้องการ การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การติดตามประเมินผล และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ยิ่งไปกว่านั้น ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534) สนองแนวคิดที่เน้นการบูรณาการแนวทางการนโยบายเข้ากับการพัฒนา โดยกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การคิด การตัดสินใจ การวางแผนและดำเนินการ การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากวรรณศิลป์ พีรพันธุ์ (2553) และการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่าน แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการจัดระเบียบขั้นตอนในการมีส่วนร่วม การจำแนกขั้นตอนต่าง ๆ ออกเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน เช่น การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างกระบวนการที่โปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Cohen, 1980)

1.3 ประเภทการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมและการพัฒนาต่างๆ เป็นกระบวนการที่มีความหลากหลาย และได้รับการแบ่งประเภทโดยนักวิชาการหลายท่าน เพื่อสะท้อนถึงลักษณะและความลึกของการมีส่วนร่วมเหล่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามลักษณะและความละเอียดของการมีส่วนร่วม

เจลิเยว บุรีภักดี และคนอื่นๆ (2545) ได้เสนอการแบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งฝ่ายหนึ่งอาจรู้สึกด้อยกว่าในแง่ของทรัพยากรหรือความรู้เมื่อเปรียบเทียบกับอีกฝ่ายหนึ่ง

2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายของรัฐที่อาจไม่สะท้อนความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะจำกัดอยู่ที่การให้ความคิดเห็นในบางเรื่องเท่านั้น

3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

สุชาติ จักรพิสุทธ์ (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล เป็นการเปิดโอกาสให้สังคมและองค์กรต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การวางแผน การร่วมปฏิบัติ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น

2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เกิดจากความรู้สึกผูกพันและความรับผิดชอบต่อประชาชนที่มีต่อกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะเป็นผลจากค่านิยมและอารมณ์ของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม

จินตนา สุขจรรย์ (2549) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 2 ประเภทหลัก ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการ รวมถึงการศึกษาปัญหา การหาวิธีแก้ปัญหา การวางนโยบาย การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร และการประเมินผล

2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่จำกัดเพียงบางส่วน เช่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือการช่วยเหลือด้านแรงงานโดยไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหลัก

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) อ้างในงานของสิริพัฒน์ ลาภจิตร (2550) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) ผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน เช่น การรวมกลุ่มเยาวชน

2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) ผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

3) การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) ผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อมีโอกาส

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้เสนอการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท คือ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง เน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งรวมถึงการให้ข้อเสนอแนะในรูปแบบทางการ เช่น การแต่งตั้งหรือการประชุม

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม เป็นการสนับสนุนการทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย โดยไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหลัก เช่น การบริจาคหรือการให้แรงงาน

การวิเคราะห์ประเภทของการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการแต่ละท่านแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการมีส่วนร่วม ทั้งในแง่ของลักษณะการมีส่วนร่วมและระดับความลึกของการมีส่วนร่วม การแบ่งประเภทเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจถึงลักษณะและระดับของการมีส่วนร่วมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและจัดการกิจกรรมสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีหลายมิติที่ควรพิจารณา โดยเฉพาะในบริบทของการเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ การตัดสินใจ การวางแผน และการตรวจสอบภายในองค์กรชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่เกิดจากการดำเนินงานทางนโยบายและปฏิบัติการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชน Ornstein อ้างใน ชูชาติ พวงสมจิตร (2540) ได้เสนอแนวทางการจำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมเทียม (Token Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่เป็นเพียงการแสดงออกเพื่อให้มีลักษณะของการมีส่วนร่วมแต่ไม่มีอำนาจจริงในการตัดสินใจ

2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธี (Procedural Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นเพียงบางส่วนหรือเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ แต่ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของอำนาจการตัดสินใจที่แท้จริง นอกจากนี้, Campbell & Ramseyer (อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1) ลักษณะที่ไม่มีส่วนร่วม (No Participation) หมายถึง ไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือกระบวนการตัดสินใจ

2) ลักษณะที่มีส่วนร่วมน้อย (Minimal Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่จำกัดและไม่ครอบคลุม

3) ลักษณะที่มีส่วนร่วมปานกลาง (Moderate Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในระดับที่พอสมควร

4) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมาก (High Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่มีความก้าวหน้าและมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ

5) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมากที่สุด (Full Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

6) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่มีอำนาจและบทบาทจริงในการตัดสินใจและการดำเนินงาน ซึ่งสะท้อนถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย

Huntington (1975) ได้เสนอว่า การพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรทำควบคู่กับการศึกษาในด้านกิจกรรมและการบริหาร โดย

1) กิจกรรม (Activities) คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การเลือกตั้ง การลงประชามติ หรือการประท้วง ควรพิจารณาถึงความสามารถในการกระทำและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ (Huntington, 1975)

2) ระดับการบริหาร (Administrative Levels) คือ การมีส่วนร่วมในองค์กรสามารถพิจารณาจากระดับการบริหารที่แตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น:

3) การมีส่วนร่วมในแนวนอน (Horizontal Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความเสมอภาคในระดับเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปอย่างหลวมๆ หรือไม่จริงจัง

4) การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (Vertical Participation) คือ การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นตามสายการบังคับบัญชา ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นตามลำดับชั้นในองค์กร

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) คือ การมีส่วนร่วมที่ประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนการตัดสินใจ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) คือ การจัดการหารือเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนที่เกี่ยวข้อง

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) คือ การประชุมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำความเข้าใจ

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) คือ การประชุมที่มีการดำเนินงานที่เป็นระบบเพื่อเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณา

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ การให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วม

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย (Legal Mechanisms) คือ การเรียกร้องและป้องกันสิทธิของประชาชนตามกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรมและผลประโยชน์ที่ควรได้รับ

ดังนั้นการศึกษาและการจำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจถึงระดับและลักษณะของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์และพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในบริบทต่างๆ ทั้งในระดับกิจกรรมและการบริหารจัดการ

1.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีการเสนอแนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปได้เป็นประเด็นหลักดังนี้

Koufman (1949) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท และพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น ในทำนองเดียวกัน ประยูร ศรีประสาธน์. (2542) ได้เสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึง อายุและเพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และมีความสอดคล้องกับ สุทธิ วรประดิษฐ์ (2553) ยังเสนอว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพและรายได้ 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร เช่น ความถี่ในการรับรู้ข่าวสารและแหล่งที่มาของข่าวสาร แต่ไม่สอดคล้องกับ Leeder อ่างในจิราภรณ์ ศรีคำ (2547) มีมุมมองที่แตกต่าง โดยเน้นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยม

ของตนเอง กิจกรรมที่มีคุณค่าต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลและมีเป้าหมายในการส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนเป็นสิ่งที่ส่งผลให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น ขณะเดียวกัน บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ไม่ดีหรือมีอคติต่อกิจกรรมก็มีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานวิจัยเชิงลึก สิริพัฒน์ ลาภจิตร (2550) พบว่า ปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในองค์กรบริหารส่วนตำบล ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคคล เช่น การเป็นอาสาสมัคร ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เป็นประโยชน์ 2) ปัจจัยด้านชุมชน เช่น การสนับสนุนและการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมจากชุมชน 3) ปัจจัยด้านองค์กร เช่น การดำเนินงานตามกฎระเบียบและการมีประชาธิปไตย สอดคล้องกับเนตรรุ่ง อยู่เจริญ (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครู พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านองค์กร เช่น บรรยากาศองค์กรและการติดต่อสื่อสาร 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เจตคติต่อการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการทำงาน

2. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ แนวคิดในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นหลักได้ดังนี้

2.1 การพัฒนาแนวนิเวศ (Eco-Development)

การประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่กรุงสต็อกโฮล์มในปี 1972 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำปัญหาสิ่งแวดล้อมเข้าสู่วงการเมืองโลก โดยการประชุมนี้เป็นผลมาจากความต้องการของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญแล้ว ซึ่งเริ่มตระหนักถึงผลกระทบทางลบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเมือง เช่น การเกิดมลพิษทางอากาศและน้ำ ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชายฝั่งและป่าไม้ รวมถึงคุณภาพชีวิตที่ลดลงในเมืองใหญ่

ในขณะที่ประเทศโลกที่กำลังพัฒนาอาจมองว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ปัญหาหลัก แต่ปัญหาความยากจนและความด้อยพัฒนามีความสำคัญมากกว่า การประชุมที่กรุงสต็อกโฮล์มจึงได้ขยายขอบเขตการอภิปรายไปสู่เรื่อง “การพัฒนาและสิ่งแวดล้อม” เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศที่กำลังพัฒนา นอกจากนี้ การประชุมยังเน้นให้เห็นว่าการพัฒนามีผลกระทบ

ต่อสิ่งแวดล้อมทั้งเชิงลบและเชิงบวก และการวางแผนพัฒนาจำเป็นต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ในปี 1973 MAURICE E. STRONG (อดีตผู้อำนวยการ UNEP) ได้เสนอแนวคิด “Eco-Development” ซึ่งมุ่งหวังให้ประเทศโลกที่สามสามารถหลีกเลี่ยงประสบการณ์เชิงลบจากโลกตะวันตก โดยเน้นการรวมการพัฒนาและการอนุรักษ์ไว้ในแนวทางเดียวกัน การพัฒนาแบบ Eco-Development มุ่งที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากแรงงานและความสามารถของคนท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนใหญ่ในสังคม โดยไม่ทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2.2 หลักการสำคัญของการพัฒนาแนวนิเวศ

การพัฒนาแนวนิเวศมีหลักการสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1) การทบทวนวัตถุประสงค์ของการพัฒนา คือ เป้าหมายหลักของการพัฒนาควรมุ่งไปที่การพัฒนามนุษย์ ซึ่งหมายถึงการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนอย่างทั่วถึง แทนที่จะมุ่งเน้นแค่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ

2) การรวมเสรีภาพและสิทธิต่างๆ คือ การพัฒนาต้องคำนึงถึงเสรีภาพและสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมและกำหนดชะตากรรมของตนเอง รวมถึงความมั่นคงในชีวิตและการทำงาน

3) การออกแบบและการจัดการโครงการ คือ โครงการพัฒนาต่างๆ ต้องได้รับการออกแบบเพื่อให้ผลประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4) การยกระดับการพึ่งพาตนเอง คือ การพัฒนาแนวนิเวศต้องสนับสนุนการพึ่งพาทรัพยากรของตนเอง ทั้งทรัพยากรทางมนุษย์ธรรมชาติและเทคโนโลยี โดยไม่ปิดกั้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาแบบ Eco-Development มุ่งหวังที่จะลดช่องว่างระหว่างการพัฒนาอนุรักษ์และการพัฒนา โดยการสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

2.3 การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตลอดหลายศตวรรษ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากแนวความคิดเดิมที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งมักจะมุ่งเน้นที่บางพื้นที่หรือบางกลุ่มไปสู่การพัฒนาในวงกว้างที่รวมถึงการเป็นอุตสาหกรรมและความทันสมัย (Industrialization and Modernization) (United Nations, 2023)

ในปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตามที่ได้เสนอโดยองค์การสหประชาชาติ (UN) และองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ไม่เพียงแต่เน้นด้านเศรษฐกิจ แต่ยังมุ่งเน้นที่การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (United Nations, 2023) การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงไม่ได้มุ่งแค่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคำนึงถึงความยั่งยืนในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย (World Commission on Environment and Development, 1987)

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาโลก (World Commission on Environment and Development, 1987) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็น “การอนุรักษ์ไว้” และ “การพัฒนาที่ปลอดภัย” ซึ่งหมายถึงการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนกับความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของพวกเขาเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องมีการคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การรักษาสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

2.4 แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาของหลายประเทศในปัจจุบัน แนวคิดนี้เกิดจากการตระหนักถึงข้อบกพร่องของการพัฒนาที่เน้นเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ สิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม (World Commission on Environment and Development, 1987) แนวทางนี้มุ่งหวังที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาในปัจจุบันไม่เป็นอุปสรรคต่อความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของพวกเขา (United Nations, 2023)

2.4.1 หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.4.1.1 ค่าของสิ่งแวดล้อม คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญสูงต่อการประเมินค่าและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยถือว่าคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และระบบเศรษฐกิจต้องคำนึงถึงประโยชน์และการสูญเสียที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และต้องมีการประเมินผลกระทบจากโครงการพัฒนาเพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศ (World Commission on Environment and Development, 1987)

2.4.1.2 มิติแห่งอนาคต คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมองไปถึงอนาคต โดยไม่เน้นเพียงการสร้างวัตถุเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติ

เพื่อให้มั่นใจว่าทรัพยากรธรรมชาติจะยังคงอยู่เพื่อชนรุ่นหลัง (United Nations, 2023) การวางแผนและนโยบายต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาวและต้องมีการจัดการที่ยั่งยืน

2.4.1.3 ความยุติธรรม คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต โดยประชาชนในปัจจุบันมีภาระหน้าที่ในการมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ด้อยไปกว่าคุณภาพในยุคปัจจุบัน (World Commission on Environment and Development, 1987) นอกจากนี้ยังต้องมีความยุติธรรมภายในรุ่นเดียวกัน โดยการวางนโยบายต้องมุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจนและตอบสนองความต้องการของผู้ยากไร้ (United Nations, 2023)

2.5 แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 1) การควบคุมจำนวนประชากร เพื่อลดมลพิษสิ่งแวดล้อมและความแออัด รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด
- 2) การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพื่อลดความสิ้นเปลืองทรัพยากรจากการกักตุนและลดความขัดแย้งในสังคม ช่วยให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) การปรับระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้มีความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในด้านบริการทางสังคมและสวัสดิการ
- 4) การใช้วิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษหรือก่อมลพิษน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- 5) การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพผ่านการลดการผลิตสินค้าฟุ่มเฟือย การหมุนเวียนการใช้สิ่งของ การปรับปรุงกระบวนการผลิต และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการบริโภค (การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565)

3. แนวคิดทฤษฎีการฟื้นฟูป่า

การฟื้นฟูป่าเป็นแนวทางที่สำคัญในการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการศึกษาทฤษฎีการปลูกป่าของ ศ.ดร.อาคิระ มียาวากิ ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลในการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากกิจกรรมมนุษย์หรือภัยธรรมชาติ

3.1 ทฤษฎีการปลูกป่าของ ศ.ดร.อาคิระ มียาวากิ

ศ.ดร.อาคิระ มียาวากิ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติโยโกฮามา (Yokohama National University) ประเทศญี่ปุ่น ได้พัฒนาทฤษฎีการฟื้นฟูป่าที่เป็นที่รู้จักในชื่อ “การปลูกป่า

แบบมียวากิ” ซึ่งเน้นการฟื้นฟูป่าธรรมชาติด้วยการใช้เทคนิคที่สามารถเร่งกระบวนการฟื้นฟูป่าให้เร็วขึ้นถึง 10 เท่าเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการทดแทนสังคมพืชแบบดั้งเดิม ป่าธรรมชาติประกอบด้วยต้นไม้ยืนต้นที่มีอายุกว่า 100 ปี และมีความสูงมากกว่า 40 เมตร ซึ่งถือเป็นกลุ่มพรรณไม้ที่มีการทดแทนของสังคมพืชในขั้นสูงสุด (climax tree community) ปัจจุบันป่าธรรมชาติในประเทศไทยกำลังลดลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากการตัดไม้และการทำลายป่า ซึ่งทำให้พรรณไม้ป่าธรรมชาติเสื่อมโทรมไปมาก การฟื้นฟูป่าธรรมชาติให้กลับคืนสู่สภาพเดิมตามกระบวนการทดแทนสังคมพืชดั้งเดิม จะใช้เวลานานถึงร้อยปี (Miyawaki, 1990) ซึ่งแนวทางการปลูกป่าตามทฤษฎีของ มียวากิ

1) การสำรวจพรรณไม้ดั้งเดิม คือ ขั้นแรกคือการสำรวจพรรณไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติเดิมเพื่อตรวจสอบชนิดพรรณไม้ที่เหมาะสมสำหรับการฟื้นฟู จากนั้นคัดเลือกชนิดพรรณไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ

2) การเพาะเมล็ดและการปลูกต้นกล้า คือ เมล็ดของพรรณไม้ที่คัดเลือกจะถูกเพาะในแปลงเพาะชำ และเมื่อกล้าไม้แข็งแรงพอประมาณ 6-8 เดือน จึงจะนำไปปลูกในพื้นที่

3) การเตรียมพื้นที่ปลูก คือ พื้นที่ปลูกจะต้องถูกเตรียมให้มีโครงสร้างดินที่โปร่งและนุ่ม โดยการผสมดินด้วยวัสดุธรรมชาติ เพื่อให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพรรณไม้

4) การปลูก คือ ใช้พรรณไม้หลากหลายประเภท เช่น ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม และไม้คลุมดิน ปลูกแบบคละกันในพื้นที่เดียวกัน โดยปลูกประมาณ 3 ต้นต่อหนึ่งตารางเมตร การปลูกจะมีลักษณะไม่เป็นระเบียบเป็นแถวเป็นแนว เพื่อเลียนแบบธรรมชาติ

5) การดูแลรักษา คือ ใช้เทคนิคเพิ่มเติม เช่น การจุ่มกล้าไม้ในน้ำก่อนการปลูก และการคลุมดินด้วยฟาง หญ้า หรือใบไม้ เพื่อช่วยในการรักษาความชื้นและส่งเสริมการเจริญเติบโต (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2562)

การปลูกป่าตามทฤษฎีของ ศ.ดร.อาคิระ มียวากิ ได้นำไปใช้ในหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น จีน มาเลเซีย ประเทศไทย บราซิล และอินเดีย และได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการฟื้นฟูป่าให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการคงอยู่ของระบบนิเวศและการปกป้องสิ่งแวดล้อม (Miyawaki, 1990)

3.2 แนวคิดการดำเนินงานปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติ

การฟื้นฟูป่าด้วยวิธีการปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติเป็นแนวทางที่มุ่งสร้างป่าที่มีลักษณะใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้ระบบนิเวศสามารถฟื้นฟูและพัฒนาไปสู่สภาพที่สมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็ว แนวคิดนี้เน้นการสร้างโครงสร้างทางนิเวศของป่าให้มีความหลากหลายของชั้นพรรณไม้ ซึ่งประกอบด้วยไม้เด่นนำ (Dominant), ไม้เด่นรอง (Co-Dominant),

ไม้ทนร่ม (Shade Tolerance), และไม้พื้นล่าง (Undergrowth) เพื่อให้ป่าพื้นฟูมีความสมบูรณ์และสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2562)

3.2.1 กระบวนการและขั้นตอนการปลูกป่า

การดำเนินงานปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติเริ่มต้นด้วยการปลูกพรรณไม้ที่มีบทบาทสำคัญในแต่ละชั้นของป่าตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) ระยะเริ่มต้น ในขั้นตอนแรกจะมีการปลูกแฝกตามแนวระดับเพื่อช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งเป็นการเตรียมพื้นที่ให้พร้อมสำหรับการปลูกพรรณไม้ในขั้นถัดไป พร้อมกันนั้นยังมีการปลูกไม้เบิกนำที่เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อให้ปกคลุมพื้นที่อย่างรวดเร็ว

2) ระยะที่สอง เมื่อปัจจัยแวดล้อมในพื้นที่มีความเหมาะสมมากขึ้นแล้ว จึงเริ่มปลูกไม้เด่นนำ ไม้เด่นรอง ไม้ทนร่ม และไม้พื้นล่าง ซึ่งจะช่วยให้โครงสร้างของป่ามีความหลากหลายและใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติมากขึ้น

3) การปลูกเสริม การใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่นหรือชนิดไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่จะช่วยเพิ่มอัตราการรอดตายของไม้ที่ปลูก ซึ่งส่งผลให้ป่าพื้นฟูมีความสมบูรณ์และสามารถเจริญเติบโตกลับคืนสู่สภาพป่าธรรมชาติได้เร็วขึ้น (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2562)

3.2.2 ประโยชน์และผลลัพธ์ของการปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติ

การปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติไม่เพียงแต่ช่วยฟื้นฟูโครงสร้างทางนิเวศของป่า แต่ยังมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศโดยรวม เช่น การสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยสำหรับสัตว์ป่า การช่วยในกระบวนการทดแทนพัฒนาตัวเองของระบบนิเวศ และการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างป่าที่สมบูรณ์ภายใน 10-20 ปี ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูระบบนิเวศ นอกจากนี้ การก่อสร้างฝายชะลอน้ำ การป้องกันไฟป่า และการส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับคุณค่าของป่าต้นน้ำยังช่วยให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ ลดความรุนแรงของกระแสน้ำ และป้องกันความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้ง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2562)

3.3 ทฤษฎีการฟื้นฟูป่าไม้ของโครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ลุ่มน้ำป่าสัก เขาพระยาเดินธง

3.3.1 ลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้ง

จังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ตั้งอยู่ในระยะใกล้กรุงเทพมหานคร ทำให้เป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมสำหรับผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวใกล้กรุงเทพฯ หนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดลพบุรีคือเขาพระยาเดินธง ซึ่งเป็นจุดชมวิวที่มีทัศนียภาพงดงามของเมืองลพบุรี

เขาพระยาเดินธงตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเขาพระยาเดินธง ตำบลพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ซึ่งอยู่ใกล้กับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ บริเวณยอดเขา มีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่ และจุดชมวิวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหันหน้าออกสู่ทัศนียภาพด้านล่าง เส้นทางสู่ยอดเขาได้รับการปรับปรุงเป็นถนนที่สามารถขั้รถยนต์ขึ้นไปได้อย่างสะดวก จากเส้นทางสายลพบุรี-วังม่วง ผู้เดินทางสามารถเลี้ยวซ้ายที่ซอย 16 และขับรถตรงไปประมาณ 7 กิโลเมตร จนถึงเส้นทางขึ้นสู่ยอดเขาพระยาเดินธง โดยเส้นทางนี้มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตรและได้รับการขนานนามว่า “ถนนลอยฟ้า” เนื่องจากความงดงามของเส้นทางที่คดเคี้ยวไปตามแนวต้นไม้ใหญ่

ก่อนที่จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นในปัจจุบัน พื้นที่นี้เคยเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมจากการบุกรุกและการทำลายป่า อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ได้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมกันพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่นี้ โดยเฉพาะกรมป่าไม้ที่มุ่งเน้นการปลูกป่าเบญจพรรณ ซึ่งได้ช่วยพลิกฟื้นธรรมชาติให้กลับคืนมาสู่ความอุดมสมบูรณ์และทำให้เขาพระยาเดินธงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกครั้ง (ผู้จัดการออนไลน์, 2565)

3.3.2 หน่วยฟื้นฟูสภาพป่าตามพร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ป่าเขาพระยาเดินธงที่ 3 จังหวัดลพบุรี

ในปีพ.ศ. 2559 โครงการกิจกรรมปลูกป่าทั่วไปได้เริ่มต้นขึ้นในพื้นที่ตำบลพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยมีเนื้อที่ดำเนินการทั้งสิ้น 150 ไร่ โครงการนี้ได้รับการดูแลและดำเนินการโดยนางวนิดา ทองนุช หัวหน้าหน่วยฟื้นฟูสภาพป่า ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นนักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าและเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำลายป่าและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่ยั่งยืน

การดำเนินงานของโครงการนี้ได้มีการจัดเตรียมและนำต้นกล้าหลายชนิดมาปลูกในพื้นที่ตามแผนที่กำหนด โดยมีการวางแผนการปลูกต้นไม้ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพื่อให้สามารถเติบโตและฟื้นฟูสภาพป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกต้นไม้ในพื้นที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและสร้างความยั่งยืนให้กับระบบนิเวศในพื้นที่ดังกล่าว

3.3.3 การฟื้นฟูป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 และโครงการซีพีเอฟรักนิเวศน์ ลุ่มน้ำป่าสัก

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 (พระราชบัญญัติฉบับที่ 1) ได้กำหนดกรอบแนวทางการจัดการและฟื้นฟูป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์และยั่งยืน หนึ่งในความพยายามที่สำคัญภายใต้

กรอบกฎหมายนี้คือโครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งดำเนินการเพื่อฟื้นฟูและรักษา สภาพป่าไม้ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำลายป่า

1) การกำหนดเขตพื้นที่ป่าสงวน พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 กำหนดให้มีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าสงวนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ลุ่มน้ำป่าสัก ได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าสงวนเฉพาะในลุ่มน้ำป่าสัก เพื่อเป็นฐานในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมมนุษย์และการทำลายป่าอย่างยั่งยืน

2) การปลูกป่าและการฟื้นฟูสภาพป่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งเสริมการปลูกป่าและฟื้นฟูสภาพป่าโดยการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ใหม่ การดำเนินการตามโครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ได้รวมถึง การปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่ที่เคยถูกทำลายและการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูสภาพนิเวศให้ กลับมามีความสมบูรณ์ เพื่อสร้างสมดุลทางนิเวศและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

3) การจัดการและควบคุมพื้นที่ป่า พระราชบัญญัติฯ กำหนดให้มีการจัดการและควบคุมพื้นที่ป่าเพื่อป้องกันการทำลายและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เหมาะสม โครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ได้จัดตั้งระบบการจัดการที่เข้มงวดในการควบคุมพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้การฟื้นฟูป่าไม้เป็นไปตามแผนที่วางไว้และมีประสิทธิภาพสูงสุด

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการศึกษา อีกหนึ่งข้อกำหนดสำคัญของ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ คือการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ โครงการ ซีพีเอฟรักนิเวศน์ ได้สร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการฟื้นฟูป่าไม้ รวมถึงการจัด กิจกรรมการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อให้ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูป่าไม้ (พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ, 2484)

3.3.4 ประวัติความเป็นมาของเขาดินแดงเกี่ยวกับพรบ. ป่าสงวน พ.ศ. 2484 มีดังนี้

พื้นที่เขาดินแดงได้รับการประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติภายใต้ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 ด้วยวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันการตัดไม้และ การทำลายป่าอย่างผิดกฎหมาย การประกาศนี้มีความสำคัญในการรักษาสีเขียวและ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและ การควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (พระราชบัญญัติป่าสงวน แห่งชาติ, 2484)

1) การประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

เขาพระยาเดินธงถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติภายใต้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 การประกาศนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อป้องกันการตัดไม้และการทำลายป่าอย่างผิดกฎหมาย รวมถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ การประกาศดังกล่าวยังช่วยสร้างกรอบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมการฟื้นฟูสภาพป่า (พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ, 2484)

2) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

เขาพระยาเดินธงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยิ่งต่อชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและพืชพรรณหลากหลายชนิด ซึ่งทำให้พื้นที่นี้มีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ การอนุรักษ์เขาพระยาเดินธงจึงไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการรักษาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรักษาความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ (กรมป่าไม้, 2484)

3) การบริหารจัดการพื้นที่

หลังจากที่เขาพระยาเดินธงได้รับการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ การบริหารจัดการพื้นที่ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมีระเบียบ มีการกำหนดแนวทางในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพป่า รวมถึงการอนุญาตให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ การบริหารจัดการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่สำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (กรมอุทยานแห่งชาติ, 2565)

โดยรวมแล้ว พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 ถือเป็นกฎหมายที่สำคัญในการอนุรักษ์และป้องกันการทำลายป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งมีผลกระทบในหลายพื้นที่รวมถึงเขาพระยาเดินธง การประกาศและการบริหารจัดการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อม, 2564)

3.3.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของเขพระยาเดินธงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เขาพระยาเดินธงเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างสมดุล

1) ยุคก่อนการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

ก่อนการประกาศให้เขาพระยาเดินธงเป็นป่าสงวนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2484 พื้นที่นี้ถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนท้องถิ่นและเป็นแหล่งหาเลี้ยงชีพของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเก็บของป่า และการล่าสัตว์ การใช้พื้นที่ในช่วงนี้เน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่เป็นปกติของชุมชนท้องถิ่น (กรมป่าไม้, 2484)

2) ยุคหลังการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

เมื่อเขาพระยาเดินธงถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2484 การเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยการห้ามตัดไม้ การทำเกษตรกรรม และการล่าสัตว์ที่ผิดกฎหมายถูกนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และการป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การประกาศนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและเพิ่มการควบคุมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการดูแลและควบคุมพื้นที่ รวมถึงมีการดำเนินโครงการฟื้นฟูและปลูกป่าเพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ของป่าไม้ (พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ, 2484)

3) ยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบัน การใช้ประโยชน์พื้นที่เขาพระยาเดินธงได้มีความหลากหลายมากขึ้น พื้นที่บางส่วนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งรวมถึงการจัดทำเส้นทางเดินป่า จุดชมวิว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นยังคงมีบทบาทสำคัญในการดูแลและจัดการพื้นที่ป่า โดยมีโครงการความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า รวมถึงการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและกิจกรรมเชิงนิเวศน์ (กรมอุทยานแห่งชาติ, 2565)

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยและศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขาพระยาเดินธง เพื่อหาวิธีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการรักษาสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อม, 2564)

การเปลี่ยนแปลงในการใช้ประโยชน์พื้นที่เขาพระยาเดินธงจากอดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการปรับตัวเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นี้

3.3.6 การปลูกป่าแบบพิถีพิถัน

การปลูกป่าแบบพิถีพิถันเป็นวิธีการที่มีหลักการและขั้นตอนที่ชัดเจนเพื่อให้แน่ใจว่าการปลูกป่ามีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถฟื้นฟูพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับมาเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน (กรมป่าไม้, 2564)

1) หลักการปลูกป่าแบบพิถีพิถัน คือการดำเนินการในพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรมซึ่งการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของต้นไม้ต้องใช้เวลาเนิ่นนาน พื้นที่ดังกล่าวจะต้องมีการคมนาคมที่สะดวก เพื่อให้การปลูกและบำรุงรักษากลับมาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องลดการพึ่งพิงปัจจัยสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ การพรวนดิน การกำจัดวัชพืช และการป้องกันไฟป่า เพื่อให้ต้นไม้ที่ปลูกมีอัตราการรอดตายสูงสุดและเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว (กรมป่าไม้, 2564)

2) การเตรียมพื้นที่เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการจัดทำแนวขอบเขตแปลงโดยใช้หลักซีเมนต์ในการปักทุกจุดที่มีการหักมุมเพื่อกำหนดแนวและจัดทำทางตรวจการณ์เพื่อการขนส่งกล้าไม้และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน รวมถึงเพื่อเป็นแนวป้องกันไฟป่าโดยมีความกว้างอย่างน้อย 5 เมตร เส้นทางตรวจการณ์มีอัตราระยะทาง 1 กิโลเมตรต่อพื้นที่ดำเนินงาน 100 ไร่ การกำจัดวัชพืชและเถาวัลย์ที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน และการเก็บรวมกองแล้วเผาทำลายเป็นสิ่งที่จำเป็น การกำหนดระยะปลูกควรเป็น 2 x 4 เมตร โดยใช้หลักปักหมุดตำแหน่งปลูก ขุดหลุมปลูก แล้วรองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหมักหรือดินผสม (สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้, 2565)

3) การเตรียมกล้าไม้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการปลูกป่าแบบพิถีพิถัน คัดเลือกชนิดไม้ที่เหมาะสมซึ่งควรเป็นชนิดไม้ท้องถิ่นที่มีการเก็บเมล็ดง่าย อัตราการงอกและการรอดตายสูง เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและมีประโยชน์ต่อประชาชนและสัตว์ป่า กล้าไม้ที่นำไปปลูกควรมีอายุไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือผ่านกระบวนการทำให้แกร่งเพื่อความสมบูรณ์และแข็งแรงทนทานต่อสภาพสิ่งแวดล้อม จำนวนกล้าไม้ที่ใช้สำหรับปลูกควรมีอัตรา 200 ต้นต่อไร่ และควรเตรียมกล้าไม้ไว้สำหรับการปลูกซ่อมจำนวนไม่น้อยกว่า 20% ของจำนวนทั้งหมด (กรมป่าไม้, 2564)

4) การปลูกและการปลูกซ่อม เมื่อการปลูกป่าแบบพิถีพิถันจะดำเนินการปลูกในช่วงต้นฤดูฝนเพื่อให้กล้าไม้มีเวลาปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว กล้าไม้ที่เตรียมไว้จะถูกนำไปปลูกลงในหลุมที่จัดเตรียมไว้ หากกล้าไม้มีความสูงมาก ควรผูกติดกับหลักเพื่อป้องกันไม่ให้ล้มต้นหักหรือล้มลง หลังจากปลูกไปแล้วประมาณ 1-2 เดือน หากพบกล้าไม้ตาย จะดำเนินการปลูกซ่อมครั้งที่ 1 และดำเนินการปลูกซ่อมครั้งต่อไปในช่วงต้นฤดูฝนของทุกปี (สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้, 2565)

5) การบำรุงรักษาต้นไม้ที่ปลูก ถือเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการกำจัดวัชพืชอย่างน้อยปีละครั้ง การปลูกซ่อม การใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักปีละ 1 ครั้ง การจัดทำระบบให้น้ำแบบหยดทั่วทั้งแปลง และการป้องกันไฟป่า (กรมป่าไม้, 2564)

3.3.7 การปลูกเสริมป่า

การปลูกเสริมป่าเป็นวิธีการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของป่าไม้ในพื้นที่ที่มีแม่ไม้และลูกไม้เกิดขึ้นตามธรรมชาติอยู่แล้ว แต่ไม่ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ หรือในกรณีที่บริเวณนั้นไม่มีแม่ไม้หรือลูกไม้ที่เป็นองค์ประกอบหลักของป่าไม้ การปลูกเสริมป่าจึงเป็นการเพิ่มกล้าไม้เพื่อเสริมสร้างความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของป่า (กรมป่าไม้, 2564)

การเตรียมพื้นที่สำหรับการปลูกเสริมป่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เริ่มจากการจัดทำแนวขอบเขตแปลงโดยใช้หลักซีเมนต์ปักทุกจุดที่มีการหักมุมเพื่อกำหนดแนวและจัดทำทางตรวจการณ์ ซึ่งจะช่วยในการขนส่งกล้าไม้และอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนป้องกันไฟป่า โดยกำหนดความกว้างของเส้นทางตรวจการณ์อย่างน้อย 6 เมตร และใช้ความยาวของเส้นทางตรวจการณ์ที่อัตราระยะทาง 1 กิโลเมตรต่อพื้นที่ดำเนินงาน 100 ไร่ (สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้, 2565)

การกำหนดบริเวณสำหรับบริเวณที่มีลูกไม้บางหรือไม่มีแม่ไม้ขึ้นอยู่ การกำจัดวัชพืชและเถาวัลย์ออกจากบริเวณดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น โดยจะต้องเก็บวัชพืชเหล่านี้รวมกองแล้วสุมเผา การกำหนดระยะปลูกกล้าไม้ควรเป็น 2x4 เมตร หรือ 2x2 เมตร โดยมีอัตรากล้าไม้ที่ปลูกไม่เกิน 100 ต้นต่อไร่ นอกจากนี้ ควรใช้หลักปักหมุดตำแหน่งปลูก ขุดหลุมปลูก แล้วรองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหมัก รวมทั้งจัดทำเส้นทางเชื่อมระหว่างบริเวณที่ปลูกกล้าไม้เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา (กรมป่าไม้, 2564)

ในบริเวณอื่น ๆ ที่มีลูกไม้หนาแน่นหรือมีแม่ไม้ขึ้นอยู่แล้ว การดำเนินการควรกำจัดวัชพืช เถาวัลย์ หรือไม้พุ่ม เพื่อลดการแข่งขันในการแย่งธาตุอาหารและป้องกันการเบียดบังกล้าไม้ที่เป็นองค์ประกอบหลักของป่าไม้ในพื้นที่นั้น โดยไม่ต้องปลูกกล้าไม้เพิ่มเติม (สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้, 2565)

การเตรียมกล้าไม้ คือ การคัดเลือกชนิดไม้สำหรับการปลูกเสริมป่าควรพิจารณาถึงความเหมาะสมในหลายด้าน เช่น ความเป็นไม้ท้องถิ่น การเก็บเมล็ดง่าย อัตราการงอกและการรอดตายสูง และการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว กล้าไม้ที่นำไปปลูกควรมีอายุไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือผ่านกระบวนการทำให้แก่แรงเพื่อความสมบูรณ์และแข็งแรงทนทานต่อสภาพสิ่งแวดล้อมตาม

ธรรมชาติ จำนวนกล้าไม้สำหรับการปลูกควรเป็นอัตรา 100 ต้นต่อไร่ และต้องเตรียมไว้สำหรับการปลูกซ่อมไม่น้อยกว่า 20% ของจำนวนทั้งหมด (กรมป่าไม้, 2564)

การปลูกและปลูกซ่อม หรือการปลูกเสริมป่าควรดำเนินการในช่วงต้นฤดูฝนเพื่อให้กล้าไม้มีเวลาปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว กล้าไม้ที่เตรียมไว้จะถูกนำไปปลูกลงในหลุมที่จัดเตรียมไว้ หากกล้าไม้มีความสูงมาก ควรผูกติดกับหลักเพื่อป้องกันไม่ให้ลำต้นหักหรือล้มลง หลังจากปลูกไปแล้วประมาณ 1-2 เดือน หากพบกล้าไม้ตาย จะดำเนินการปลูกซ่อมครั้งที่ 1 และดำเนินการปลูกซ่อมครั้งต่อไปในช่วงต้นฤดูฝนของทุกปี (กรมป่าไม้, 2564)

การบำรุงรักษาต้นไม้ที่ปลูกเสริมป่ามีความสำคัญไม่แพ้การปลูก โดยต้องดำเนินการดังนี้

- 1) กำจัดวัชพืชอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
 - 2) ปลูกซ่อมกล้าไม้ที่ตาย
 - 3) ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักปีละ 1 ครั้ง
 - 4) ป้องกันไฟป่า (กรมป่าไม้, 2564)
- 3.3.8 การส่งเสริมการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ

การส่งเสริมการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติเป็นกระบวนการที่สำคัญในการฟื้นฟูและรักษาป่าไม้ที่มีแม่ไม้ขึ้นตามธรรมชาติ แต่ไม่สามารถสืบพันธุ์หรือเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่เนื่องจากมีปัจจัยที่คุกคามหรือขัดขวางการสืบพันธุ์ของแม่ไม้ หรือการเจริญเติบโตของลูกไม้ ปัจจัยดังกล่าวอาจรวมถึงไฟป่าที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี การเลี้ยวสัตว์ในพื้นที่ หรือการเจริญเติบโตอย่างหนาแน่นของวัชพืช เพื่อส่งเสริมการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ จำเป็นต้องป้องกันหรือกำจัดปัจจัยที่คุกคามหรือขัดขวางการสืบพันธุ์และการเจริญเติบโตของไม้ ซึ่งรวมถึงการป้องกันไฟป่า การทำรั้วป้องกันสัตว์เลื้อย และการกำจัดวัชพืชที่หนาแน่น การดำเนินการเหล่านี้จะช่วยให้แม่ไม้สามารถสืบพันธุ์ได้อย่างเต็มที่ และลูกไม้สามารถเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว (บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน), (2559))

การเตรียมพื้นที่ สำหรับการส่งเสริมการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติเริ่มจากการจัดทำแนวขอบเขตแปลง โดยใช้หลักสี่เอนต์ในการปักทุกจุดที่มีการหักมุม เพื่อกำหนดแนวและจัดทำทางตรวจการณ์สำหรับการขนส่งกล้าไม้และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการป้องกันไฟป่า ทางตรวจการณ์ควรกว้างอย่างน้อย 6 เมตร และความยาวของเส้นทางตรวจการณ์ใช้ระยะทาง 1 กิโลเมตรต่อพื้นที่ดำเนินงาน 100 ไร่ (บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน), (2559))

การกำจัดวัชพืช เถาวัลย์ หรือไม้พุ่มที่ขัดขวางการเจริญเติบโตของแม่ไม้ หรือแก่งแย่งธาตุอาหารของลูกไม้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อให้แม่ไม้และลูกไม้สามารถสืบพันธุ์และเจริญเติบโตได้อย่างเหมาะสม (บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน), (2559))

การบำรุงรักษาพื้นที่ที่ส่งเสริมการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติรวมถึงการดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) กำจัดวัชพืชอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 2) ป้องกันไฟป่าเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น (บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน), (2559))

3.3.8 ลักษณะการท่องเที่ยวในอดีต

1) การเดินทางที่ยากลำบาก แต่ก่อนจะมีการพัฒนาถนนขึ้นไปถึงยอดเขา การเดินทางไปยังเขาพระยาเดินธงต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก อาจต้องเดินเท้าหรือขี่ม้าขึ้นไปตามเส้นทางที่ค่อนข้างชันและรกชัฏ ทำให้มีผู้ที่สามารถเดินทางไปถึงได้ค่อนข้างจำกัด

2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากการเดินทางที่ยากลำบาก ผู้ที่ขึ้นไปบนเขาพระยาเดินธงส่วนใหญ่จึงเป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่ต้องการไปทำบุญ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเก็บหาของป่า

3) ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในอดีตบริเวณเขาพระยาเดินธรมน่าจะมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิด อาจมีการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บหาของป่า ผลิตภัณฑ์จากป่า

4) จุดชมวิวธรรมชาติ แม้จะไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยอดเขาพระยาเดินธงก็เป็นจุดชมวิวที่สวยงาม สามารถมองเห็นทิวทัศน์โดยรอบได้กว้างไกล ชาวบ้านในพื้นที่อาจใช้เป็นจุดสังเกตการณ์หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

3.3.9 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ในปัจจุบันมีการสร้างถนนลาดยางขึ้นไปถึงยอดเขา ทำให้การเดินทางสะดวกสบายมากขึ้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเที่ยวชมได้ง่ายขึ้น

2) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการสร้างศาลาพักร้อน สร้างพระพุทธรูป และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

3) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม มีการเข้าถึงที่ง่ายขึ้น ทำให้มีผู้คนเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่มากขึ้น ส่งผลให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

สรุป การท่องเที่ยวเขาพระยาเดินธงในอดีตเน้นความเรียบง่ายและใกล้ชิดธรรมชาติ เป็นกิจกรรมส่วนตัวของชาวบ้านในพื้นที่มากกว่า การท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ ที่กลุ่มลูกค้าจะเป็นคนนอกพื้นที่ แต่เมื่อเทียบกับปัจจุบันแล้ว สถานที่แห่งนี้มีความสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น จึงทำให้เป็นอีกสถานที่ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้น และมีความหลากหลาย และมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น

4. ปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์ต่อการปลูกป่า

พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตินกุล และคณะ (2553) อธิบายไว้ว่า การปลูกป่าเป็นกระบวนการที่ได้รับผลกระทบจากหลายปัจจัย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1) สภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ การกระจายและปริมาณของฝนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูก โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีสภาพอากาศร้อนชื้น ซึ่งการวัดปริมาณน้ำฝนรายปี (annual rainfall) และการกระจายของน้ำฝนในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเป็นตัวชี้วัดหลัก

2) ลักษณะภูมิประเทศ ย่อมมีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ ความสูงจากระดับน้ำทะเล (elevation) และความลาดชันของพื้นที่เป็นปัจจัยที่สำคัญ ความลาดชันที่น้อยจะทำให้มีน้ำฝนมีโอกาสซึมลงไปในดินได้มากขึ้น ซึ่งมีผลดีต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้ นอกจากนี้ การใช้ความลาดชันของพื้นที่เป็นตัวชี้วัดในการวางแผนปลูกปายังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการน้ำฝนที่มีอยู่

3) ชนิดดิน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชนิดดิน เช่น ช่องว่างภายในดิน (soil pore) ซึ่งเป็นแหล่งเก็บกักน้ำฝนที่ซึมลงมาจากผิวดินมีความสำคัญในการสนับสนุนการเจริญเติบโตของต้นไม้ ชนิดของเนื้อดิน (soil texture) เป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับปริมาณน้ำที่ถูกเก็บกัก และสามารถใช้ในการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูก

4) ระยะเวลาของการพัฒนาตัวของพื้นที่มีผลต่อกระบวนการทดแทนทางธรรมชาติ (succession) และการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการปลูกป่า การกำจัดวัชพืช เพื่อป้องกันการแก่งแย่งทรัพยากร เช่น แสงแดด น้ำ และธาตุอาหาร เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการเพิ่มการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูก

5) กิจกรรมของมนุษย์ มีบทบาททั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การดูแลรักษาต้นไม้โดยหน่วยงานราชการและการจุดไฟเผาป่าโดยประชาชนเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจาก

กิจกรรมของมนุษย์ การจัดการกิจกรรมของมนุษย์อย่างเหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนความสำเร็จของการปลูกป่า (พงษ์ศักดิ์ วิทวัสสุติกุล และคณะ, 2553)

5. แนวคิดการบริหารจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

สมหญิง สุนทรวงษ์ (2557) สรุปไว้ว่า การบริหารจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นแนวทางที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งสังคมชนบทไทยมีความสัมพันธ์กับป่ามาเป็นเวลานาน ชาวบ้านพึ่งพาป่ามาเป็นแหล่งปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้ ชาวบ้านยังอาศัยน้ำที่มีต้นธารจากป่าในการเกษตรกรรม และใช้ผลผลิตจากป่าเป็นรายได้เสริม นอกจากนี้ป่ายังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อและประเพณีซึ่งเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ในชุมชน โดยบทบาทของป่าต่อความอยู่รอดของชุมชนมีความสำคัญมายาวนาน และไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ชุมชนพื้นเมืองและกลุ่มชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติในการจัดการและดูแลรักษาป่า เช่น ความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า การรักษาต้นน้ำตามแบบแผนการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยรักษาความสมบูรณ์ของป่า ซึ่งมีความหลากหลายตามภูมิโนและวัฒนธรรมท้องถิ่น แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชนพื้นเมืองจะมีการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างมีระเบียบ รวมทั้งรัฐมีนโยบายและกฎหมายในการป้องกันการทำลายป่า แต่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยยังคงมีการลดลงอย่างต่อเนื่อง การทำลายป่าจึงยังคงดำรงอยู่ ปัญหาดังกล่าวเกิดจากหลายปัจจัยรวมทั้งการปฏิบัติ นโยบาย และกฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวย การขาดความสอดคล้องระหว่างนโยบายและการปฏิบัติจริงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ นโยบายส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่และความต้องการของตลาดได้ขยายตัวและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ขณะเดียวกันกฎหมายป่าไม้ที่ไม่ทันสมัยก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนและทรัพยากรป่าไม้

6. ข้อมูลสภาพทั่วไป

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนที่เก่าแก่ อยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงของ จังหวัดลพบุรี ประมาณ 60 กิโลเมตร ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลโคกสูงมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการดำรงชีวิตที่มีลักษณะที่เรียกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทยเบิ้ง” พูดภาษาถิ่น สำเนียงคล้ายภาษาไทย ภาคกลาง ออกเสียงเหน่อ แต่ไม่เท่าสำเนียงสุพรรณบุรี มักลงท้ายประโยคด้วย คำว่า “เบิ้ง” “ด็อก” “เหว่ย” “เดื่อ” ชาวไทยเบิ้งโคกสูง สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้มากมาย สิ่งที่เป็น สัญลักษณ์เด่นชัด บอกความเป็น “ไทยเบิ้งโคกสูง” สังเกตได้เมื่อแรกเห็น 3 ประการคือ

1) การแต่งกายและของใช้ที่จำเป็น ผู้หญิงสูงอายุจะนุ่งโจงกระเบนใส่เสื้อกระโจมหรืออีหัว (คล้ายเสื้อสายเดี่ยวในปัจจุบัน) ผ้าวาวม้าพาดบ่า นิยมกินหมาก สะพายย่ามสีแดง (เป็นผ้าทอเองของชาวโคกสูง) ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ชาวไทยเบิ้งโคกสูงก็ยังนิยมสะพายย่ามสีแดงในการเดินทางไปยังที่ต่างๆ เสมอ ดังนั้นหากพบเห็นคนสะพายย่ามแดงแบบของโคกสูง บอกได้ว่า เป็นชาวไทยเบิ้งโคกสูง

2) สำเนียงการพูดออกเสียงเหน่อ มีคำพูดที่แตกต่างจากภาษากลางบ้างบางคำ และมักลงท้าย ด้วยคำว่า เบิ้ง ด็อกเหว่ย เดื่อ ทำนองนี้บอกได้ว่า เป็นคนไทยเบิ้งโคกสูง

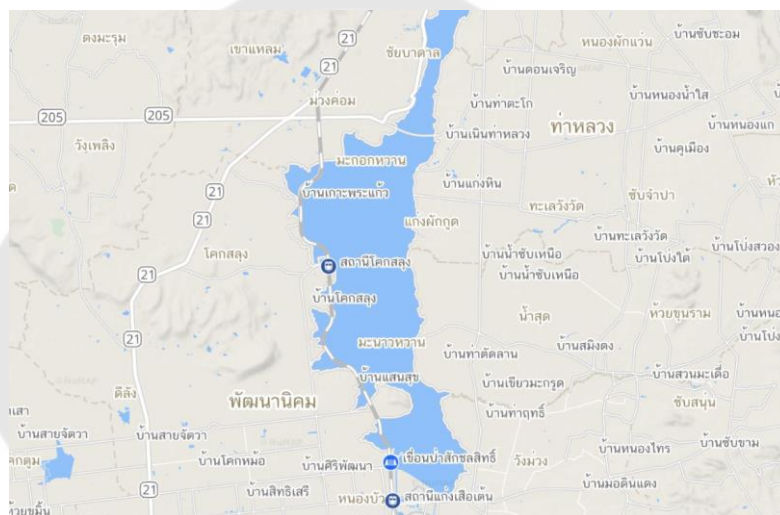
3) นามสกุลชาวไทยเบิ้งโคกสูงส่วนใหญ่จะขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า “สูง”

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ เป็นที่ราบสูง สลับกับลำห้วยเล็กๆ มีภูเขาเตี้ยๆหลายลูก เช่น เขาขวาง เขาเตียน เขาขมิ้นปล้น และเขาพระยาเดินธง ประชากรในเขตตำบลโคกสูง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ในเขตพื้นที่ตำบลโคกสูง มีอาชีพประมงเป็นอาชีพเสริม ประชาชนบางครัวเรือนมีอาชีพประมงจับสัตว์น้ำในเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ การปศุสัตว์ เป็นการประกอบอาชีพในลักษณะเลี้ยงในครัวเรือน เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงไก่ เป็ด โค สุกร กระบือ

จำนวนหมู่บ้านในเขตตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีจำนวนทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 2 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 3 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 4 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 5 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 6 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 7 บ้านหนองตามิ่ง หมู่ที่ 8 บ้านเขาขวาง หมู่ที่ 9 บ้านคันนาหินหมู่ที่ 10 บ้านห้วยยาง หมู่ที่ 11 บ้านกุดตามчим มีประชากรทั้งหมด 11,320 คน 3,851 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 5,606 คน หญิง 5,714 คน

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอพัฒนานิคม ระยะห่างจาก ตัวอำเภอประมาณ 18 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดลพบุรี ประมาณ 60 กิโลเมตร โดยมีเขตพื้นที่ติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับพื้นที่ ตำบลม่วงค่อม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับพื้นที่ ตำบลพัฒนานิคม ตำบลมะนาวหวาน อำเภอพัฒนานิคม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับพื้นที่ ตำบลแก่งผักกูด อ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสัก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับพื้นที่ ตำบลดีลัง อำเภอพัฒนานิคม ตำบลวังเพลิง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงขอบเขตตำบลโคกสูง

ที่มา : <https://map.longdo.com/webglearth/>

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากร

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดการป่าชุมชนและแหล่งน้ำชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรและความเข้มแข็งของชุมชน ผลการศึกษาในหลายกรณีศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

พันธรักษ์ ผูกพันธุ์ (2562) ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศิลาและป่าชุมชนสะเดียบ พบว่าผู้มีความสามารถในการสื่อสาร การเจรจา และการใช้เหตุผล มีแนวโน้มเข้าร่วมการจัดการป่าชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยปัจจัยเรื่องความ

ยุติธรรมและความเสมอภาคภายในชุมชนเป็นข้อกำหนดพื้นฐานที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน สมาชิกทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและยุติธรรมในกระบวนการประชุม การกำหนดกฎระเบียบ และการบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชน นอกจากนี้ บทบาทของหน่วยงานภายนอกที่เป็นหุ้นส่วนของชุมชนก็มีความสำคัญในการเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปสู่อำนาจของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนและสนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในบริบทการเมืองและการบริหารราชการของไทย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นิรัตน์ แยมโชนฐ์ (2563) ศึกษาปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งน้ำชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในด้านการรักษา การฟื้นฟู และการพัฒนา ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูแหล่งน้ำชุมชนมากที่สุด ตามด้วยการพัฒนาและการรักษา ซึ่งเป็นลำดับรองลงมา การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเผยให้เห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมปานกลางนั้นเกิดจากการขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนนทบุรี และธีระวัฒน์ จันทิก (2559) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านผู้นำมีผลกระทบต่อการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนสูงที่สุด มีค่าเท่ากับ 0.68 รองลงมาคือด้านการสร้างจิตสำนึกและด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยมีค่าตามลำดับที่ 0.63 และ 0.22 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลโครงสร้างและข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่ามีความสอดคล้องดี โดยค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) เท่ากับ 95.46 องศาอิสระ 113 ระดับความมีนัยสำคัญ P-Value เท่ากับ 0.08 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.000 และค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) ต่อองศาอิสระ (df) เท่ากับ 0.85

7.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ต่าง ๆ การศึกษาในกรณีศึกษาต่าง ๆ ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมนี้อย่างชัดเจน

ธวัชชัย สุขลอย (2549) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นชายอายุเฉลี่ย 48 ปี และมีระดับการศึกษาสูงสุดที่ระดับประถมศึกษา อาชีพหลักคือการทำไร่ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และ

ทัศนคติของประชาชนต่อผู้นำชุมชน นอกจากนี้พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับทั้งประชาชนและหน่วยงานราชการ โดยประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากความต้องการในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด ขณะที่หน่วยงานราชการขาดความเข้าใจในการช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงาน และสร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการสนับสนุนประชาชนในการมีส่วนร่วมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของลักขณา แสงอุไรเพ็ญ (2561) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พลับพลึงธาร (*Crinum thaianum* J. Schulze)” บริเวณตำบลนาคา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง พบว่าการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลับพลึงธารอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน รายได้ต่อปีของครัวเรือน การมีที่ดินทำกิน การมีบทบาทในสังคม ความคิดเห็นต่อแนวทางการอนุรักษ์พลับพลึงธาร และความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พลับพลึงธารและสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ในทำนองเดียวกัน การศึกษาของราตรี นินละเอียด (2558) เกี่ยวกับ “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พื้นที่หาดสระบัว ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่าประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 46.36 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้าง และมีรายได้สุทธิต่อเดือนเฉลี่ย 8,518.37 บาท ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้สุทธิต่อเดือน ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การปรับปรุงข้อมูลข่าวสารและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยมุ่งเน้นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อใช้ในการวางแผนการจัดการให้มีความเหมาะสม โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการดำเนินการไว้ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา โดยเลือกเก็บเฉพาะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจาก ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยจะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ที่มีการจัดขึ้น เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมซ่อมฝายชะลอน้ำ และกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าโดยตรง รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยทำการคัดเลือกผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากผู้นำที่เคยไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการที่มีการจัดขึ้น เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า รวมทั้งเข้าใจในขั้นตอนการทำงานกิจกรรม รวมถึงที่มาของโครงการหรือกิจกรรมที่มาจากส่วนราชการการ ตลอดจนการอธิบายขั้นตอนวิธีการต่างๆ ที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม จำนวนทั้งหมด 5 คน ประกอบด้วย

1) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7	จำนวน 1 คน
2) ปราชญ์ชุมชน	จำนวน 1 คน
3) เลขาธิการกลุ่มชุมชนโคกสูง	จำนวน 1 คน
4) หัวหน้ากลุ่มเมล็ดพันธุ์พืช	จำนวน 1 คน
5) หัวหน้ากลุ่มปลูกผักวิถีธรรมชาติ	จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 2 ตัวแทนชุมชน โดยทำการคัดเลือกตัวแทนชุมชนจากผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีการจัดขึ้น จำนวน 25 คน (ตัวแทนชุมชนคนที่ 6-25) ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า รวมไปถึงประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในพื้นที่ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ได้ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยใช้เอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ครอบคลุมและมีความแม่นยำ

2.1 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยหลักที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งได้รับการออกแบบตามขั้นตอนที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

1) ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาเอกสารทฤษฎีและงานวิจัยที่มีอยู่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

2) การกำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย และระบุรายการข้อมูลที่ต้องการให้ครอบคลุมแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3) หลังจากกำหนดประเด็นหลักแล้ว ได้จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยรายการคำถามที่เกี่ยวข้องกับแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์สามารถเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์ได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน

4) ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยการนำร่างแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อประเมินความตรงตามเนื้อหาและความครบถ้วนของข้อมูล ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาถูกนำมาพิจารณาในการปรับปรุงแก้ไขร่างแบบสัมภาษณ์ให้มีคุณภาพและความเหมาะสมมากขึ้น

5) หลังจากการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้ว จึงนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการแก้ไข จัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

2.2 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและเต็มที่ โดยการเตรียมข้อคำถามที่ครอบคลุมองค์ประกอบหรือตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความหลากหลายและครอบคลุมทุกมุมมอง หากระหว่างการสัมภาษณ์พบว่า มีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ หรือมีความสำคัญเพิ่มเติม การสัมภาษณ์จะดำเนินการสอบถามในประเด็นเหล่านั้นเพิ่มเติมด้วย

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยประสานหัวหน้าหมู่บ้านตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสัมภาษณ์ โดยมีวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตามลำดับดังนี้

ในการศึกษาวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Data Analysis) เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่น่าเชื่อถือที่สุด โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากหนังสือต่างๆ หลักฐานของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ ตำรา หนังสือ เรื่องเล่า เป็นต้น สังเกตกิจกรรมในชีวิตประจำวันและวิถีชีวิต ชุมชนชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ รวมไปถึงเอกสารประเภทหนังสือทางวิชาการ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการและรายงานการวิจัยต่างๆ วารสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นข้อมูลข่าวสารประกอบการศึกษาในครั้งนี้รวมด้วย

ในการศึกษาวิจัยระยะที่ 2 ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยจะเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากการเข้าสัมภาษณ์โดยตรงจากกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่ม

ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – structured Interviews) ซักถามประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant Interviews) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตาราง 1 แบบสัมภาษณ์

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่างที่ 1	กลุ่มตัวอย่างที่ 2
1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า	ท่านคิดว่าคนในชุมชนของท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างไรบ้าง - ร่วมในการตัดสินใจ - ร่วมในการปฏิบัติ - ร่วมในการได้รับผลประโยชน์ - ร่วมในการประเมินผล	ท่านได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างไรบ้าง - ร่วมในการตัดสินใจ - ร่วมในการปฏิบัติ - ร่วมในการได้รับผลประโยชน์ - ร่วมในการประเมินผล
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า	ท่านคิดว่ามีปัจจัยด้านใดบ้างที่ทำให้คนในชุมชนของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเพราะเหตุใด - ความเชื่อและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน - การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน - การได้รับการชักชวนจากบุคคลใกล้ชิด - ความตระหนักได้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น - การได้รับการสนับสนุนจาก	ท่านคิดว่าปัจจัยด้านใดบ้างที่ทำให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเพราะเหตุใด - ความเชื่อและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน - การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน - การได้รับการชักชวนจากบุคคลใกล้ชิด - ความตระหนักได้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น - การได้รับการสนับสนุนจาก

ตาราง 2 แบบสัมภาษณ์ (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่างที่ 1	กลุ่มตัวอย่างที่ 2
	หน่วยงานรัฐ - การได้รับความช่วยเหลือจาก องค์กรภายนอก	หน่วยงานรัฐ - การได้รับความช่วยเหลือจาก องค์กรภายนอก
3. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า	ท่านมีแนวทางในการสร้างให้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อย่างไรบ้าง	ท่านคิดว่าการที่จะทำให้คนใน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องทำ อย่างไรบ้าง

2) การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) โดยได้สังเกตถึงลักษณะและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างในการแสดงความคิดเห็น ทักษะ ทักษะ รวมถึงสภาพแวดล้อมประกอบ โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตลักษณะเหล่านี้ตลอดเวลาที่อยู่ในชุมชน ได้แก่ การสังเกตในขณะที่ดำเนินการสัมภาษณ์ หรือขณะที่คนในชุมชนเข้าร่วมทำกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

4. การสร้างเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ภาควิชา การศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อเพิ่มความเชื่อถือได้และความแม่นยำของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้รับ โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ มีความเหมือนกันหรือไม่ หากข้อมูลที่รวบรวมมีลักษณะเหมือนกันหรือซ้ำซ้อน ผู้วิจัยจะพิจารณาว่าข้อมูลดังกล่าวเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริง จากนั้นจะดำเนินการบันทึกข้อมูลนั้นอย่างเป็นทางการ (อคินรพีพัฒน์, 2527) หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขแล้วไปเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อยืนยันความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ก่อนที่จะนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ การตรวจสอบขั้นสุดท้ายนี้มีความสำคัญในการรับรองว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีความแม่นยำและเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม รวมไปถึงแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้แนวคิดทฤษฎีเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยการนำเอาประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคำตอบในคำถามของแต่ละประเด็นและของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ในแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูลว่ามีข้อคิดเห็นเหมือนหรือต่างกันอย่างไร โดยจะนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนา (Descriptive) เพื่อที่จะตอบคำถามในการวิจัย (Research Question) ที่ได้ตั้งไว้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเป็นภารกิจสำคัญที่มีผลต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เช่น การปลูกป่า การสร้างฝายต้นน้ำ และการเฝ้าระวังไฟป่า ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการฟื้นฟูและรักษาสภาพป่าให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ตามที่เคยเป็นมา

1) ข้อมูลจากคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหาแนวทางในการรักษาหรือฟื้นฟูป่าไม่มาได้จากกลุ่มของผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการจะพบเห็นได้ว่าชุมชนอยู่รอบโครงการตระหนักและรับรู้ถึงปัญหาการเสื่อมโทรมของป่านี้มาเป็นเวลานาน จึงอยากมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าเท่าที่จะทำได้ เพราะอยากมีส่วนร่วมให้ป่ากับมาเขียวขจี และอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ด้วยความที่ว่าเป็นบุคคลที่เกิด เติบโต และอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน ย่อมเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าไม่ตลอดเวลา จึงอยากให้ป่าอยู่คู่กับชุมชนไปนาน รวมถึงเป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งแห่งการเรียนรู้ เรียนรู้ปลูกฝังให้เยาวชน บุตรหลาน ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และอยากเห็นป่ากลับมามีชีวิตเหมือนในอดีตที่เคยผ่านมา แต่ด้วยความว่า ป่าถูกทำลายมานาน เมื่อมีโครงการที่จัดขึ้น เช่น การปลูกป่าทดแทนป่าเก่าที่โดนทำลายไป หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงป่าหัวไร่ให้กลับมามีชีวิต อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ต่าง ๆ คนในชุมชน จึงอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม่ในครั้งนี้ รวมถึงอยากให้สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของชุมชนตลอดจนสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนตลอดโดยมีการเริ่มดำเนินกิจการในการอนุรักษ์ป่าไม่ได้แก่ การปลูกฝายต้นน้ำ การปลูกป่าต้นไมที่เป็นต้นกล้า เพื่อทดแทนต้นไม้ที่มีอายุยืนนานที่ตาย หรือโดนตัดหรือโดนทำลายจากภัยธรรมชาติ และการเฝ้าระวังไฟป่าโดยรอบ รวมถึงการเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากการดำเนินครั้งนี้ จึงทำให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้นกระทั่งการติดตามและประเมินกิจกรรมโดยมีหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องเข้ามาหาผลลัพธ์ หรือหาแนวทางแก้ไขและหาเวลาจัดทำกิจกรรมต่อไปและสรุปผลของการดำเนินการว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในระดับใดบ้างในการทำกิจกรรมของแต่ละครั้ง

2) ข้อมูลจากกลุ่มตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า

2.1) การคิดและตัดสินใจในการหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า มีความมุ่งหวังให้ป่าอยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนและกลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม เมื่อมีโอกาส พวกเขาจึงต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่า

2.2) การดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า การสร้างฝาย และการปลูกต้นไม้ทุกครั้งที่ได้รับการเชิญชวน เพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูป่าและสร้างฝายเพื่อรักษาต้นน้ำ

2.3) การได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มตัวแทนชุมชนได้รับ ได้แก่ การเห็นป่ากลับมาที่มีความอุดมสมบูรณ์และการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว

2.4) การติดตามและประเมินกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าโดย กลุ่มตัวแทนชุมชนมีการติดตามความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่เคยดำเนินกิจกรรม เพื่อประเมินผลลัพธ์และปรับปรุงกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า การสร้างฝายต้นน้ำ และการเฝ้าระวังไฟป่า

1) ข้อมูลจากคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่ามีรากฐานมาจากการตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าที่มีมาอย่างยาวนาน ชุมชนในพื้นที่รอบโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการฟื้นฟูป่าไม้และมีความปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการทำให้ป่ากลับมามีความเขียวขจีและอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง สมาชิกในชุมชนที่เกิดขึ้นและเติบโตในพื้นที่มีประสบการณ์เห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ตลอดเวลา และมีความตั้งใจที่จะรักษาแหล่งต้นน้ำและแหล่งการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในชุมชน โครงการต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า ทดแทนและการฟื้นฟูพื้นที่ป่าหัวไร่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน โดยพวกเขามีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้ การสร้างฝายต้นน้ำ และการเฝ้าระวังไฟป่า ชุมชน

เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้และการฟื้นฟูพื้นที่ป่าให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ รวมถึงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน และกิจกรรมที่เริ่มดำเนินการรวมถึงการปลูกฝายต้นน้ำ การปลูกต้นกล้าเพื่อลดการสูญเสียจากการตัดไม้และภัยธรรมชาติ รวมถึงการเฝ้าระวังไฟป่าทั่วบริเวณ ความเห็นของชุมชนต่อการดำเนินงานเหล่านี้มีความสำคัญในการทำให้กิจกรรมได้รับความสำเร็จ การติดตามผลการดำเนินงานของโครงการจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อประเมินความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในอนาคต และในการดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งต้นน้ำและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมระบุว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลให้คนในชุมชนมีความเต็มใจในการร่วมมืออนุรักษ์ป่าไม้นั้นคือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาที่มีต่อผู้นำชุมชน ดังนั้นผู้นำชุมชนที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชนมักจะได้รับการยอมรับและเคารพ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์เป็นไปได้อย่างดี ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นกระบอกเสียงนำเสนอปัญหาของชุมชนไปยังองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกและขอรับการสนับสนุนจากพวกเขา นอกจากนี้ ผู้นำที่ดีมักจะเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความร่วมมือที่แข็งแกร่งภายในชุมชน ตลอดจนการติดตามผลและประเมินความสำเร็จของโครงการเหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในอนาคต โดยการประเมินนี้จะช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงกลยุทธ์ในอนาคต

2) ข้อมูลจากกลุ่มตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า

2.1) ความเชื่อและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน โดยการเชิญชวนและการได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนมีความสำคัญในการกระตุ้นให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ ความเชื่อมั่นในผู้นำช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในระดับชุมชน

2) การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชนส่งผลให้สมาชิกมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยสมัครใจ การรับรู้ถึงความสำคัญของกิจกรรมร่วมกับความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ

2.3) การได้รับการชักชวนจากบุคคลใกล้ชิดหรือสมาชิกในครอบครัวช่วยเพิ่มความตระหนักและความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งส่งผลดีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4) ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และความตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกระตุ้นความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การเห็นถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนมีความต้องการในการเข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูป่า

2.5) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เช่น กรมป่าไม้ และนายอำเภอ เป็นปัจจัยที่ช่วยให้กิจกรรมสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินงานและการจัดหาแหล่งทุนสำหรับกิจกรรม

2.6) การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก หรือการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น CPF ที่ร่วมมือกับกรมป่าไม้ในการดำเนินโครงการ มีบทบาทสำคัญในการจัดหาแหล่งทุนและทรัพยากร ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสำเร็จของกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้

3. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นที่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยพิจารณาถึงแนวทางที่สามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

1) ข้อมูลจากคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย รวมถึงการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชน และการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและมีความโปร่งใสเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และประโยชน์ของกิจกรรมช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจให้กับสมาชิกในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม

2) ข้อมูลจากกลุ่มตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า

2.1) การอธิบายถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจในชุมชน โดยการชี้แจงถึงผลกระทบเชิงบวกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ช่วยเพิ่มความตระหนักและความเข้าใจในความสำคัญของการรักษาป่า

2.2) การสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ชุมชน เริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าช่วยให้ชุมชนมีความเข้าใจในวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม การให้ความรู้ที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันช่วยเพิ่มความสามารถของชุมชนในการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3) การสร้างแรงจูงใจและความภาคภูมิใจในตัวชุมชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมที่ให้องค์กรหรือการยกย่องบุคคลและกลุ่มที่มีส่วนร่วมอย่างโดดเด่นช่วยสร้างความภาคภูมิใจและกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป

2.4) การโชว์ผลงานและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ซึ่งการแสดงผลงานและผลลัพธ์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรมเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างจิตสำนึกและแรงบันดาลใจในชุมชน การนำเสนอข้อมูลและผลลัพธ์ที่ชัดเจนช่วยให้ชุมชนเห็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของการร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

ดังนั้นผลจากการศึกษาเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จของกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า การใช้แนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชุมชนมีความมั่นใจและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการอธิบายประโยชน์ การสร้างความรู้ การสร้างแรงจูงใจ และการโชว์ผลงานมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในระดับชุมชน

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมที่พบในการศึกษา

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าที่ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าประสบความสำเร็จได้แก่

1) รูปแบบการมีส่วนร่วมที่พบในการศึกษา

1.1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า โดยมีการประชุมหารือและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน

1.2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า การสร้างฝาย และการดูแลรักษาป่า

1.3) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน

1.4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล จากการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมต่างๆในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ทำให้ชุมชนสามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงและเห็นถึงความสำเร็จของโครงการได้อย่างชัดเจน

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำให้โครงการอนุรักษ์ประสบความสำเร็จและยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ จำเป็นต้องพิจารณาหลายปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมเหล่านี้ ดังนี้

2.1) ความเชื่อและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน ซึ่งบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ การมีผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชนจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้นและความเชื่อมั่นในตัวผู้นำชุมชนยังมีผลต่อการสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในกลุ่มสมาชิกชุมชนเมื่อผู้นำชุมชนมีความซื่อสัตย์และมีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีความเชื่อมั่นในผู้นำยังช่วยให้สมาชิกชุมชนมีความตั้งใจและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่าทดแทน การสร้างฝายต้นน้ำ และการเฝ้าระวังไฟป่า

2.2) การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน เป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในชุมชนพบว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกมีผลกระทบต่อการสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เมื่อสมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความสัมพันธ์ที่ดีและสนับสนุนซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในการดำเนินกิจกรรมการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนยังสามารถช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่ดียังช่วยในการสร้างความเข้าใจและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างสมาชิกในชุมชนและผู้นำ ความเข้าใจที่ดีระหว่างกันสามารถทำให้สมาชิกชุมชนมีความมั่นใจในความโปร่งใสและความเป็นธรรมของกิจกรรมอนุรักษ์ ซึ่งจะส่งผลต่อการสนับสนุนและความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.3) การได้รับการชักชวนจากบุคคลใกล้ชิด ถือเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบสำคัญต่อการตัดสินใจของสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ การศึกษาหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าการชักชวนจากบุคคลที่เราสนิทสนมด้วย เช่น ครอบครัว เพื่อน หรือเพื่อนบ้าน สามารถเพิ่มความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการชักชวนจากบุคคลใกล้ชิดมักมีผลกระทบเชิงบวกต่อการมี

ส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เพราะบุคคลใกล้ชิดเหล่านี้มักจะมีอิทธิพลที่สำคัญต่อพฤติกรรมและทัศนคติของเรา เมื่อมีการชักชวนจากคนที่เราไว้วางใจและเคารพ มักจะส่งผลให้เรามีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบและความต้องการที่จะตอบสนองความคาดหวังของพวกเขา ซึ่งส่งผลให้เราเข้าร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์อย่างจริงจัง

2.4) ความตระหนักได้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หรือความตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าไม้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ เมื่อชุมชนตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการสูญเสียป่าไม้ เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือผลกระทบต่อแหล่งน้ำ การรับรู้เหล่านี้จะทำให้เกิดความตระหนักในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา การให้ข้อมูลและการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหานี้สามารถช่วยเพิ่มความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์

2.5) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ มีความสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์ป่าไม้ หน่วยงานรัฐสามารถจัดสรรงบประมาณ จัดทำกฎหมายและนโยบายที่สนับสนุนการอนุรักษ์ และให้การสนับสนุนทางเทคนิค การมีการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานรัฐสามารถเพิ่มความเชื่อมั่นของชุมชนในโครงการอนุรักษ์ ทำให้มีการดำเนินการที่มีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐยังช่วยให้สามารถจัดการกับปัญหาขนาดใหญ่ที่เกินขีดความสามารถของชุมชนได้

2.6) การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และหน่วยงานระหว่างประเทศ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ป่าไม้ ความช่วยเหลือจากองค์กรเหล่านี้สามารถรวมถึงการให้ทุน การจัดอบรม หรือการให้คำปรึกษา องค์กรภายนอกสามารถช่วยให้ชุมชนเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการ รวมทั้งช่วยสร้างเครือข่ายการสนับสนุนและความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ การมีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกสามารถเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จของโครงการและเสริมสร้างความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

3. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยกลยุทธ์หลายประการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืน แนวทางที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมนี้รวมถึงการอธิบายประโยชน์ของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า การสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ชุมชน การสร้างแรงจูงใจและความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน และการใช้ผลงานและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

1) การอธิบายประโยชน์ของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เป็นขั้นตอนพื้นฐานที่ช่วยให้สมาชิกชุมชนเห็นความสำคัญของกิจกรรมเหล่านี้ การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่เกิดจากการอนุรักษ์ป่า เช่น การเพิ่มแหล่งต้นน้ำ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สามารถช่วยสร้างความเข้าใจและกระตุ้นความสนใจของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ การสื่อสารประโยชน์นี้ควรใช้วิธีที่หลากหลาย เช่น การจัดเวิร์กช็อป การนำเสนอ และสื่อประชาสัมพันธ์

2) การสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ชุมชน เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดอบรมและการศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการปลูกป่า การดูแลรักษาป่า และการป้องกันไฟป่า สามารถช่วยเพิ่มความรู้พื้นฐานและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอนุรักษ์ยังช่วยให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของโครงการ

3) การสร้างแรงจูงใจและความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์ป่า การสร้างแรงจูงใจสามารถทำได้โดยการให้รางวัลหรือการยอมรับความสำเร็จของสมาชิกชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การจัดกิจกรรมที่สร้างความภาคภูมิใจ เช่น การจัดงานเฉลิมฉลองหรือการมอบประกาศเกียรติคุณให้กับผู้มีส่วนร่วม สามารถช่วยเพิ่มความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จและกระตุ้นให้คนอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรม

4) การใช้ผลงานและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดจากความพยายามของชุมชน การจัดกิจกรรมที่เน้นการแสดงผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการฟื้นฟูป่า หรือการรายงานผลลัพธ์ของโครงการผ่านสื่อต่าง ๆ จะช่วยให้สมาชิกชุมชนเห็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นและรู้สึกถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สามารถทำได้โดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของป่าไม้และผลกระทบที่เกิดจากการดูแลรักษา

ดังนั้นการนำแนวทางเหล่านี้ไปใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว การอธิบายประโยชน์ การสร้างความรู้ การสร้างแรงจูงใจ และการใช้ผลงานเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนมีความเข้าใจและมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์

สรุปได้ว่า การศึกษาเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า และการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมจะช่วยให้ชุมชนมีความมั่นใจและมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

5. ข้อจำกัดหรือข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ยังพบ ข้อจำกัดตลอดจนอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการเก็บข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ด้านความรู้ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ผู้นำชุมชนมีจำนวนมากเลยทีเดียวที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์พืชพันธุ์ของป่าสงวน ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปบอกต่ออย่างเพียงพอแก่บุคคลในชุมชนและยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างประสิทธิภาพตลอดจนการรักษาที่ถูกต้อง รวมถึงขาดการอบรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงทำให้ไม่สามารถจัดการทรัพยากรป่าไม้หรือการใช้ทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืนและยังมีอุปสรรคในการพัฒนาความรู้ที่ได้รับอีกด้วย

2) ปัญหาทางเศรษฐกิจ จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลหรือการเก็บข้อมูลจะพบว่า ปัญหาด้านการเงินรวมถึงการขาดแคลนงบประมาณทรัพยากรในการฟื้นฟูโครงการป่า ยังไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องหรือเต็มที่ เพราะยังขาดแรงจูงใจและทำให้ชุมชนชุมชนอาจจะเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์ป่าหรือฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ของตนเอง

3) การจัดการและการประสานงาน จากระยะเวลาที่จำกัดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการและการประสานงานยังไม่เป็นที่ดี ทำให้ยังไม่สามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานได้ และการวางแผนการดำเนินงานกับผู้นำชุมชนยังไม่เป็นตามแผน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังมีหลายส่วนที่ยังไม่เข้าใจจุดประสงค์หลักของการมีส่วนร่วมในการดำเนินเหตุการณ์ครั้งนี้

4) ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเห็นพ้องของคนในชุมชนที่มีความเห็นหรือค่านิยมที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับอนุรักษ์หรือฟื้นฟูป่าไม้ ทำให้การทำงานร่วมกันค่อนข้างยาก และด้วยการเปลี่ยนแปลงวิถีการใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ แล้วทำให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผ่นดิน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงย่อมพบปัญหาที่เข้าใจไม่ตรงกันอยู่บ่อยครั้ง

5) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจทำให้การฟื้นฟูป่ามีความยากลำบากมากขึ้น เช่น การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ หรือการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำฝน การเดินทางที่ลำบาก

6) ปัญหาด้านอื่นๆ จากการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ในครั้งนี้จะเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ หรือบุคคลในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก หรือกลุ่มเป้าหมายรองจากผู้นำ หรือตัวแทนชุมชนปรากฏว่ามีผู้คนสนใจเข้าร่วมไปจำนวนมากกว่าที่ตั้งใจ แต่ด้วยระยะเวลาที่มีความจำกัด และประชากรทุกครัวเรือนจะมีการประกอบอาชีพชัดเจน เช่น ทำสวน ทำไร่ ทำนา ทำให้ไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ จึงทำให้ข้อมูลในส่วนนี้ยังขาดข้อมูลที่เป็นปัจจัยสำคัญหรือเข้าถึงเฉพาะอีกหลาย

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า กรณีศึกษา ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา และอภิปรายผล

สรุปผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เปิดเผยถึงหลายประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมดังกล่าว พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในตำบลโคกสูงมีทั้งในระดับทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงความร่วมมือจากกลุ่มตัวแทนชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมโทรมของป่าและมีความประสงค์ที่จะมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างฝาย การปลูกต้นไม้ และการเฝ้าระวังไฟป่า นอกจากนี้ ชุมชนยังเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากการดำเนินการนี้ในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การติดตามและประเมินผลกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีการปรึกษาหารือเพื่อค้นหาผลลัพธ์และแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมในอนาคต การมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ โดยสามารถสะท้อนความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างชัดเจน และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้ศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของประเสริฐ สุนทร (2543) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากการที่ชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับเรื่องที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตน และมีการแสดงออกถึงความต้องการร่วมกันในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การระดมความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่สำคัญในการทำให้เกิดความสำเร็จ นอกจากนี้ สุทธิ วรประดิษฐ์ (2553) ยังเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมที่เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม การพิจารณาวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคลมีความสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ยังสอดคล้องกับ

แนวคิดของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพนทิพย์ เพชรมาก (2551) ที่ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) การรับรู้ข่าวสาร 2) การปรึกษาหารือ 3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น 4) การประชาพิจารณ์ 5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ 6) การใช้กลไกทางกฎหมาย แนวคิดนี้ช่วยให้การศึกษาวิจัยสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นความร่วมมือระหว่างบุคคลและชุมชนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่มีข้อกำหนดร่วมกัน หรือการรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลง

สรุปผลปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เช่น การปลูกป่า การสร้างฝายต้นน้ำ และการเฝ้าระวังไฟป่า โดยแบ่งได้ดังนี้

1) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ได้แก่ ความสนใจและการตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเนื่องจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าไม้อย่างยาวนาน การตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ส่งผลให้ชุมชนมีความต้องการที่จะรักษาป่าให้กลับมาเขียวชอุ่มและอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ต่อมาคือการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นกิจกรรมการอนุรักษ์ การเห็นการทำลายป่าไม้ส่งผลให้ประชาชนมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่าและการสร้างฝายต้นน้ำได้รับการสนับสนุนจากชุมชนที่มีความพร้อมในการร่วมทำกิจกรรมเหล่านี้ นำมาซึ่งการได้รับประโยชน์จากการมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ เช่น การเป็นแหล่งอาหารสมุนไพรและแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ชุมชนมีความสนใจและพร้อมที่จะร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ตลอดจนการติดตามและประเมินผลกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าทำให้ชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงและความสำเร็จของโครงการ การเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมช่วยเพิ่มความมั่นใจและกระตุ้นให้ชุมชนมีความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป และ 2) ปัจจัยสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภายนอกมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนได้แก่ การ

สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมป่าไม้ และนายอำเภอ มีความสำคัญในการจัดหาแหล่งทุนและทรัพยากรสำหรับกิจกรรม การสนับสนุนนี้ช่วยให้กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก เช่น CPF ที่ร่วมมือกับกรมป่าไม้ในการดำเนินโครงการ มีบทบาทสำคัญในการจัดหาแหล่งทุนและทรัพยากร ซึ่งเสริมสร้างความสำเร็จของกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ จากการศึกษาในครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ การมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถเสริมสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการอธิบายประโยชน์ที่ได้รับ การสร้างความรู้และความเข้าใจ การสร้างแรงจูงใจ และการใช้ผลงานล้วนมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในระดับชุมชน การใช้แนวทางที่เหมาะสมและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยที่ช่วยให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

แนวทางการสร้าง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้พบว่าสามารถสร้างการให้บุคคลในชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่จะตามมาเมื่อป่าไม้ถูกทำร้ายรวมถึงระบายนโยบายและการอนุรักษ์ป่าไม้ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและแรงจูงใจและความภูมิใจความภาคภูมิใจในชุมชนและสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้คนในชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการศึกษาดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า การศึกษา ตำบลโคกลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

2) ควรมีการศึกษากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในเขตพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำมารวบรวมในการพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมต่อไปได้หลากหลายความคิดเห็น

บรรณานุกรม

- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T., (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity *In Through Specificity*.
- Huntington, S. N., S., (1975). No easy choice: political participation in developing countries.
- Koufman, H. F. (1949). Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. *Lexington, KY: Kentucky*.
- Miyawaki, A. (1990). Restoration of degraded forest ecosystems in tropical Asia. *Springer*.
- United Nations. (2023). Sustainable development. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
- World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. *Oxford University Press*.
- เฉลียว บุรีภักดิ์ และคนอื่นๆ. (2545). ชุมวิชาการวิจัยชุมชน ชุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ.
- เนตรรุ่ง อยู่เจริญ. (2553). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพนทิพย์ เพชรมาก. (2551). การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก.
- กรมป่าไม้. (2484). พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484. . ราชกิจจานุเบกษา, , เล่ม 58 ตอนที่ 123.
- กรมป่าไม้. (2564). คู่มือการปลูกป่าแบบพิถีพิถัน. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้.
- กรมอุทยานแห่งชาติ. (2565). รายงานการพัฒนาและการบริหารจัดการเขาพระยาเดินธง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ.
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ส. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). . กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จินตนา สุขจรรย์น. (2549). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน.
- จิราภรณ์ ศรีคำ. (2547). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิริย ะดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชล บุญนาค และภุชณิศ กมลนรเทพ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs). <https://www.sdgmovement.com/2019/09/27/sep-and-sdgs/>
- ชูชาติ พวงสมจิตร์. (2540). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล. . คุษณินพนธ์การศึกษาคุษณินพนธ์ิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร.
- ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
- ธวัชชัย สุขลอย. (2549). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 13(1), 15. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AEJ/article/view/10529/9528>
- ธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). ปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. วารสารราชชมงคลล้านนา, 4(2), 67. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/balajhss/article/view/75506/60825>
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- นิคม ผัดแสน. (2540). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนาการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนอุดรศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา.

- นิรันดร์ แยมโษษฐ์. (2563). ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำชุมชนของประชาชนใน
จังหวัดนนทบุรี. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 10(1), 162.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/e-jodil/article/view/242375/164365>
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). กลวิธี แนวทาง วิธีการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนาในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข.
- บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน). (2565). โครงการซีพีเอฟรักษ์ภูมิน้ำป่าสัก เขาพระยา
เดินธง. <https://www.cpfworldwide.com/th/sustainability/project/ecosystem>
- บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน). (2559). หนังสืออนุมัติโครงการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ป่า
เขาพระยาเดินธง.
- ประเสริฐ สุนทร. (2543). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
ศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาล 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตคณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา
ผู้จัดการออนไลน์. (2565). ทฤษฎีการฟื้นฟูป่าไม้ของโครงการ ซีพีเอฟรักษ์นิเวศน์ ภูมิน้ำป่าสัก เขาพระ
ยาเดินธง. <https://www.manager.co.th>
- พงษ์ศักดิ์ วิฑูรย์สุทิกุล และคณะ. (2553). แบบจำลองเพื่อกำหนดพื้นที่ปลูกป่าที่ได้ผล. ส่วนวิจัยต้น
น้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ 7(2553).
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ. (2484). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 58, ตอนที่ 123. <https://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER11/DRAWER030/GENERAL/DATA0000/00000350.PDF>
- พันธรักษ์ ผูกพันธุ์. (2562). ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนศิลา
แลง และป่าชุมชนสะเอียบ. วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา 1(3). <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/210238/149779>
- พีระ พจนอม. (2544). ทรัพยากรต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา ลำพูน. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบลิ๊ก.

ราตรี นิลละเอียด. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พื้นที่หาดสระบัว ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสาร ว น ศ า ส ต ร์. 34(2), 23. http://frc.forest.ku.ac.th/frcdatabase/bulletin/fforjournal/20180320_103922.pdf

ลักขณา แสงอุไรเพ็ญ. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พลับพลึงธาร (*Crinum thailanum* J. Schulze) บริเวณตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง. วารสาร ว น ศ า ส ต ร์. 37(1), 133. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tjf/article/view/246794/168786>

วรรณศิลป์ ไพรัตน์. (2553). กฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมือง.

สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อม. (2564). รายงานการศึกษาและวิจัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเขาพระยาเดินธง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อม.

สมยศ นาวิการ. (2545). การบริหาร. กรุงเทพฯ: ชาญวิทย์เซ็นเตอร์.

สมหญิง สุนทรวงษ์. (2557). ป่าชุมชนกับสังคมไทย. <https://www.recoftc.org/thailand/stories/ป่าชุมชนกับสังคมไทย>

สัญญา เคนาภูมิ. (2551). ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้. (2565). แนวทางการจัดการและบำรุงรักษาป่า. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมการป่าไม้.

สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (กรมป่าไม้). (2667). โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2566. <https://data.forest.go.th/dataset/dc4e33df-5397-41b19b424e6b30273684/resource/87abaf2b-fec6-4eac-8d8f-edde8d4ca26e/download/-2566.pdf>

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ. (2562). การฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ โดยการปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติ. <http://www.dnp.go.th/watershed/ส่วนส่งเสริม/ปลูกป่าเลียนแบบธรรมชาติ.pdf>

สิริพัฒน์ ลากิจิตร. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิต

วิทยาลัย.

สุชาดา จักรพิสุทธิ์. (2547). ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา
นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. [http://www.midnightuniv.org/midnight2545/
document9562.html](http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html)

สุทธิ วรประดิษฐ์. (2553). การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด.

อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม
ไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข.

อภิญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับ
คณะของสถาบันอุดมศึกษา.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). รายงานการวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยภายใต้
การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ..

ประวัติผู้เขียน

